

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Prispevki k didaktiki zgodovine

LETNIK XXII

4 / 2024

Posebna številka

DIDA
ODOVINE • D
ELEK ZA ZGO
DEPARTMENT
ISTORY • DID

*Letnik 22, številka 4
2024*

*Prispevki
k didaktiki zgodovine*

POSEBNA ŠTEVILKA

*Vsi prispevki so avtorska dela.
Objavljeni so z dovoljenjem avtorjev/avtoric.
Ta številka je lektorirana.*

ISSN: 1581-8721 (elek. verzija)

*Oddelek za zgodovino
Filozofske fakultete*

Kazalo

Uvod v naloge/vprašanja na različno slikovno in pisno gradivo pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah	5
PRVI DEL: Desetdnevna vojna 1991: Miti, polemike in zgodovinska dejstva	11
Katja Žibert	12
Urša Brinovec	14
Gal Pavliha	16
Anka Lipicer	18
Polona Krkoč	20
Polona Sodnik	23
Patricija Haler	24
Ana Ravbar	25
Andrejka Repič	26
Eva Ševerkar	28
Janja Bec	31
Simona Pavlič Pirh	34
Marina Katalenić Hočevlar	37
Goran Matešič	39
Anastazija Makorič Bevčar	41
DRUGI DEL: Poučevanje zgodovine hladne vojne v 21. stoletju	42
Vlasta Pečelin	43
Blanka Mladkovič	45
Manca Rožman	46
Damjan Perš	48
Uroš Herman	50
Tomaž Komel	54
Aleksandro Burra	55
Eva Ravbar	57

TRETJI DEL: Povojni poboji, prikrita grobišča, sprava	58
Klavdija Kos Fijolič	59
Tamara Kolarič	61
Miha Osredkar	62
Darja Emeršič	64
Damjana Ivan	66
Irena Paradžik Kovačič	70
Petra Štampfl	73
Kristina Pečečnik	76
ČETRTE DEL: So bili Goti arijanci?	78
Kristina Pečečnik	79
Saša Perović	80
Vanja Likar	81
Katarina Bittner Gerželj	82
PETI DEL: Zgodnji Slovani kot fenomen in problem	83
Daša Golavšek Kohne	84
Tina Hrastar	86
Nina Lončar	87
ŠESTI DEL: Zgodovina podnebja pri pouku zgodovine	88
Janja Zupan	89
Lucija Prihavec Mahorčič	91
Ivan Cepanec	92
Darja Gorup	94
Kristina Vrtovec Repič	97
Špela Frantar	99
Seznam avtorjev/avtoric	103

UVOD V NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO GRADIVO PRI PREDMETU ZGODOVINA V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH

V okviru seminarja za učitelje zgodovine z naslovom »Novosti zgodovinske stroke in zgodovinski viri za pouk zgodovine v osnovnih in srednjih šolah«, ki je potekal 27. 9. 2024 na Filozofski fakulteti UL in 8. 11. 2024 po Zoomu, so udeleženci pripravili tudi različna vprašanja in naloge na izbrano slikovno ali pisno gradivo. Izbrano slikovno ali pisno gradivo so udeleženci izbrali iz različnih tematik, ki so jih predavatelji predstavili na seminarju.

Tabela 1: Naslovi predavanj, predavatelji in število ur izvedbe

Naslovi predavanj s seminarja za učitelje zgodovine, 27. 9. 2024	Predavatelj	Število ur
Desetdnevna vojna 1991: Miti, polemike in zgodovinska dejstva	prof. dr. Božo Repe	1
Poučevanje zgodovine hladne vojne v 21. stoletju	izr. prof. dr. Kornelija Ajlec	1
Povojni poboji, prikrita grobišča, sprava	prof. dr. Mitja Ferenc	2
So bili Goti arijanci?	doc. dr. Alenka Cedilnik	2
Zgodnji Slovani kot fenomen in problem	prof. dr. Peter Štih	1
Zgodovina podnebja pri pouku zgodovine	doc. dr. Žiga Zwitter	2

V tej številki revije je objavljenih 45 različnih primerov nalog/vprašanj na slikovno ali pisno gradivo, ki jih je pripravilo 44 učiteljev zgodovine v osnovnih in srednjih šolah.

Tabela 2: Število primerov nalog/vprašanj na slikovno ali pisno gradivo po naslovih predavanj s seminarja za učitelje zgodovine

Naslovi predavanj s seminarja za učitelje zgodovine, 27. 9. 2024	f	%
Desetdnevna vojna 1991: Miti, polemike in zgodovinska dejstva	15	33
Poučevanje zgodovine hladne vojne v 21. stoletju	8	18
Povojni poboji, prikrita grobišča, sprava	9	20
So bili Goti arijanci?	4	9
Zgodnji Slovani kot fenomen in problem	3	7
Zgodovina podnebja pri pouku zgodovine	6	13
SKUPAJ	45	100

Učitelji so svoje naloge/vprašanja predstavili drugim učiteljem po Zoomu 8. 11. 2024.

Z udeleženci oz. učitelji zgodovine v osnovnih in srednjih šolah smo izvedli krajšo anketo po Zoomu 8. 11. 2024 (Vrednotenje digitaliziranih zgodovinskih virov za pouk zgodovine: prof. dr. Danijela Trškan). Učitelji zgodovine so odgovarjali na štiri vprašanja:

- V kolikšni meri vključujejo v pouk zgodovine slikovno gradivo?
- Na kakšen način ga najbolj vključujejo?
- V kolikšni meri vključujejo v pouk zgodovine pisno gradivo?
- Na kakšen način ga najbolj vključujejo?

Rezultate oz. odgovore anketiranih učiteljev podajamo po anketnih vprašanjih.

Tabela 3: V kolikšni meri vključujete v pouk zgodovine slikovno gradivo? Ocenite na lestvici od 1 (zelo malo) do 5 (zelo veliko)?

ODGOVORI	f	%
1 – zelo malo	0	0
2 – malo	0	0
3 – srednje	6	14
4 – veliko	20	45
5 – zelo veliko	18	41
SKUPAJ	44	100

Tabela 4: Na kakšen način najbolj vključujete slikovno gradivo?

ODGOVORI	f	%
Ob razlagi pokažem slikovno gradivo.	34	79
Ob slikovnem gradivu postavim vprašanja za ponovitev učne snovi.	8	19
Postavim vprašanja, ki se nanašajo le na slikovno gradivo.	1	2
SKUPAJ	43	100

Tabela 5: V kolikšni meri vključujete v pouk zgodovine pisno gradivo? Ocenite na lestvici od 1 (zelo malo) do 5 (zelo veliko)?

ODGOVORI	f	%
1 – zelo malo	1	3
2 – malo	2	6
3 – srednje	15	43
4 – veliko	13	37
5 – zelo veliko	4	11
SKUPAJ	35	100

Tabela 6: Na kakšen način najbolj vključujete pisno gradivo?

ODGOVORI	f	%
Preberemo pisno gradivo kot dopolnitev razlage.	19	56
Tematiko v pisnem gradivu uporabljam za ponovitev še druge učne snovi.	2	6
Postavim vprašanja, ki se nanašajo le na pisno gradivo.	13	38
SKUPAJ	34	100

Iz odgovorov anketiranih učiteljev ugotavljamo, da učitelji zgodovine zelo pogosto vključujejo slikovno gradivo, srednje pogosto pa pisno gradivo. Največ anketiranih učiteljev (75 %) slikovno gradivo pokaže učencem ob razlagi učne snovi. Več kot polovica anketiranih učiteljev (56 %) prebere pisno gradivo kot dopolnitev razlage, 38 % anketiranih učiteljev pa tudi postavlja vprašanja, ki se nanašajo na pisno gradivo.

V nadaljevanju navajamo primere vprašanj/nalog, ki se najpogosteje postavljajo na različno slikovno ali pisno gradivo in na katera lahko učenci/dijaki lahko odgovorijo s pomočjo natančnega opazovanja in branja ter predhodnega znanja oz. s t. i. učenjem z odkrivanjem.

Pri analizi slikovnega gradiva se najpogosteje postavljajo vprašanja/naloge:

- na opazovanje slike oz. prvi vtis (npr. Kaj učenci naprej vidijo na sliki? Kaj občutijo? Kako se počutijo ob gledanju? ipd.);
- na vsebino slike (npr. Kaj slika konkretno prikazuje? Ali se prepoznajo osebe, predmete, dogodke ...? Kaj slika prikazuje na sredini, na levi ali desni strani, zgoraj ali spodaj ...?);
- na avtorja slike (npr. Kaj je avtor želel, da se vidi na sliki? Komu je namenil sliko? Kolikšna je pristransko avtorja? ...).

Pri analizi pisnega gradiva se ravno tako vprašanja/naloge najpogosteje postavljajo:

- na prvi vtis prebranega besedila in občutke učencev/dijakov (npr. Kaj učenci občutijo ali kako se počutijo po prebranem besedilu?);
- na vsebino besedila (npr. Kako pisno gradivo pojasni ...? Kaj sporoča pisno gradivo? Katere razloge, posledice, podatke idr. navaja pisno gradivo oz. pisni vi?);¹
- na avtorja (Kaj avtor pove? Česa avtor ne pove? Kaj je avtor želel sporočiti? Kaj bi lahko vplivalo na njegove ideje? Pri čem vztraja avtor? Ali avtor izraža svoje mnenje? Kakšen je avtorjev namen? Za koga je napisal? itn.).

Pri analizi slikovnega gradiva oz. slikovnih virov informacij in pri analizi pisnega gradiva oz. pisnih virov informacij se lahko uporabi tudi model učenja z odkrivanjem, ki poteka v štirih korakih oz. s štirimi vprašanji:

1. Kaj mi ta vir pove?
2. Kaj lahko domnevam in sklepam na podlagi tega vira?
3. Česa mi vir ne pove?
4. Katera druga vprašanja moram postaviti?

Zgornji model učenja z odkrivanjem je predstavljen v naslednjih knjigah:

– TRŠKAN, Danijela. *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem*. 1. ponatis. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 346 str., ilustr. ISBN 978-961-6648-00-4. [http://didaktikazgodovine.ff.uni-](http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/Projekt/lokalnazgodovinaponatis2008.pdf)

[lj.si/_private/Projekt/lokalnazgodovinaponatis2008.pdf](http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/Projekt/lokalnazgodovinaponatis2008.pdf). [COBISS.SI-ID 238830080]

– TRŠKAN, Danijela. *Ustni viri kot del kulturne dediščine: aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*. 1. izd. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, 2018. 311 str., graf. prikazi, tabele. ISBN 978-961-93589-7-9. [http://didaktikazgodovine.ff.uni-](http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/UNESCO2/Ustnivirirknjiga.pdf)

¹ Če se uporabi besedilo oz. pisno gradivo iz učbenikov, enciklopedij, slovarjev, se postavijo vprašanja na vse podatke oz. dejstva. Najpogosteje se vprašanja začnejo z: kdaj, kje, kako, kdo, kaj, kateri razlogi, katere posledice ...

– TRŠKAN, Danijela. *Arheološka dediščina pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah*. 1. izd. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, 2022. 275 str., ilustr. ISBN 978-961-95703-1-9. http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/UNESCO2/Arheoloskadediscinajniga.pdf. [COBISS.SI-ID 113377539]

Ljubljana, december 2024

dr. Danijela Trškan

PRVI DEL:

NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO
GRADIVO

**Desetdnevna vojna 1991: Miti, polemike in zgodovinska
dejstva**

Katja Žibert

PLEBISCIT 23. 12. 1990 GLASOVNICA za glasovanje na plebiscitu za odločitev, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država Vprašanje: ALI NAJ REPUBLIKA SLOVENIJA POSTANE SAMOSTOJNA IN NEODVISNA DRŽAVA? Odgovor: DA NE (obkrožite odgovor, ki ustreza vaši volji)
Vir: Glasovnica. Foto: arhiv CVZD. URL: http://www.slovenija2001.gov.si/10let/pot/kronologija/ (Dostop: 26. 10. 2024).
Natančno si oglej in preberi vir ter odgovori na vprašanja. V katero vrsto zgodovinskih virov sodi vir? Odgovor: Med pisne vire.

O katerem pomembnem zgodovinskem dogodku priča vir?

Odgovor: O plebiscitu o odcepitvi Slovenije od Jugoslavije.

Kdaj je bil izveden plebiscit?

Odgovor: 23. 12. 1990.

Kakšen je bil rezultat plebiscita?

Odgovor: Velika večina volivcev je glasovala za samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo.

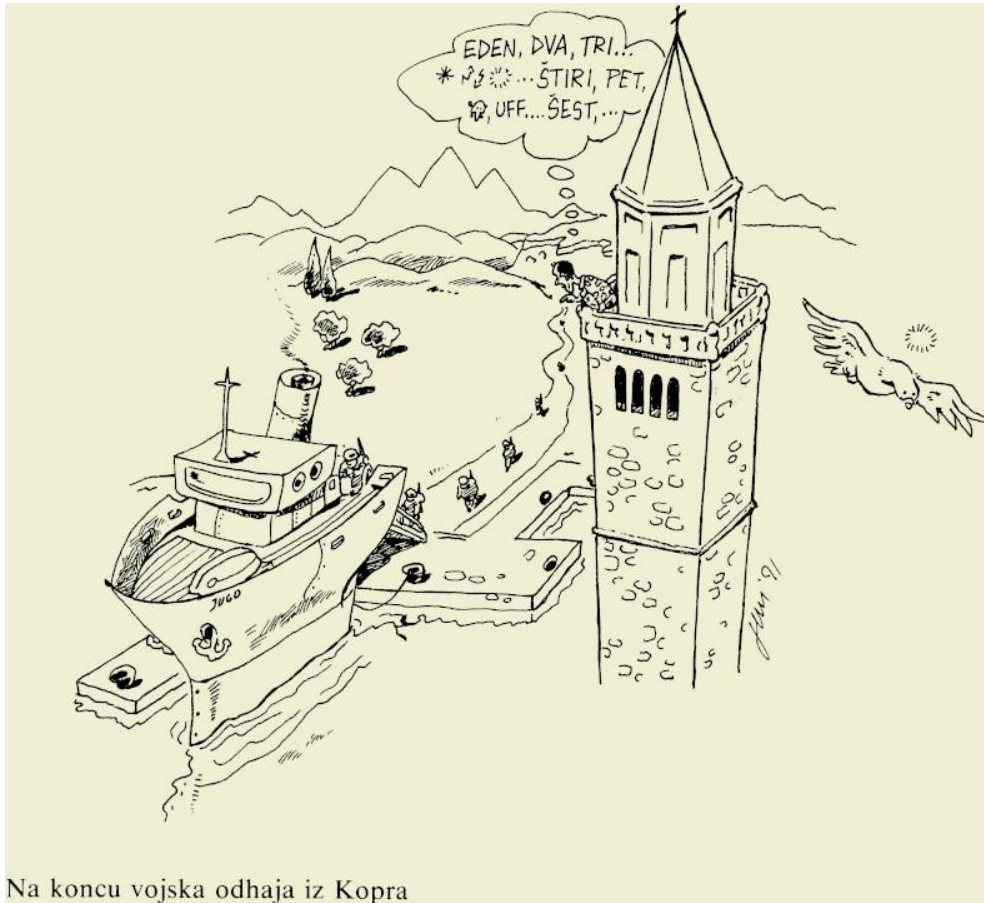
Ovrednoti pomen v viru omenjenega dogodka za nastanek Republike Slovenije.

Različni odgovori.

Poimenuj državni praznik, ki spominja na dogodek, ki se nanaša na vir. Zapiši tudi datum praznika. Pojasni, zakaj se državni praznik praznuje ravno na ta datum.

Odgovor: Državni praznik se imenuje dan samostojnosti in enotnosti, praznuje se 26. decembra. Državni praznik se v Sloveniji praznuje 26. 12. zato, ker so bili 26. 12. 1991 razglašeni rezultati plebiscita.

Urša Brinovec

Na koncu vojska odhaja iz Kopra

Vir: Karikatura Na koncu vojska odhaja iz Kopra. URL:
http://www.zbralismopogum.si/media/33/karikatura_odhod.jpg (Dostop: 28. 10. 2024).

Kateri dogodek v slovenski zgodovini prikazuje karikatura?

Predvideni odgovori:

- Karikatura prikazuje konec osamosvojitve.
- Karikatura prikazuje odhod vojakov na ladjo in nekoga, ki jih gleda s stolpa.
- Karikatura prikazuje odhod jugoslovanskih vojakov domov.

Na karikaturi lahko opazimo več simbolov. Pojasnite pomen: ladje z napisom "Jugo" in goloba z oljčno vejico.

Predvideni odgovori:

- Ladja ponazarja Jugoslavijo, golob pa je simbol konca vojne.
- Ladja z napisom Jugo ponazarja odhod vojakov JLA domov, golob pa mir med državama.

Kako menite, da so prebivalci Kopra in preostale Slovenije doživljali ta dogodek? Napišite kratko pričevanje očitidca, ki je bil tisti večer v koprskem pristanišču priča zgodovinskemu trenutku.

Predviden odgovor:

»Bil je svež jesenski večer, a v zraku je bilo čutiti velikansko pričakovanje. Zbrali smo se v koprskem pristanišču, stari in mladi, vsi polni upanja in tudi malo nervoze. Po manjši negotovosti je končno prišel trenutek, ko smo lahko gledali, kako odhajajo zadnji vojaki jugoslovanske vojske. Ladja z napisom 'Jugo' je čakala noč, vojaki pa so brez besed, s težkimi koraki stopali po mostičku na krov. Med ljudmi se je širil občutek olajšanja – občutek, da je to resnično konec. Nekdo je zaploskal, nato še drugi, dokler nismo vsi ploskali, kričali in mahali ladji, ki se je manjšala na obzorju. Takrat je po nebu priletel golob in zdel se je kot simbol miru, ki smo si ga tako dolgo želeli. Tisti dan smo prvič zares začutili, kaj pomeni biti del nečesa večjega, biti del samostojne Slovenije.«

Gal Pavliha

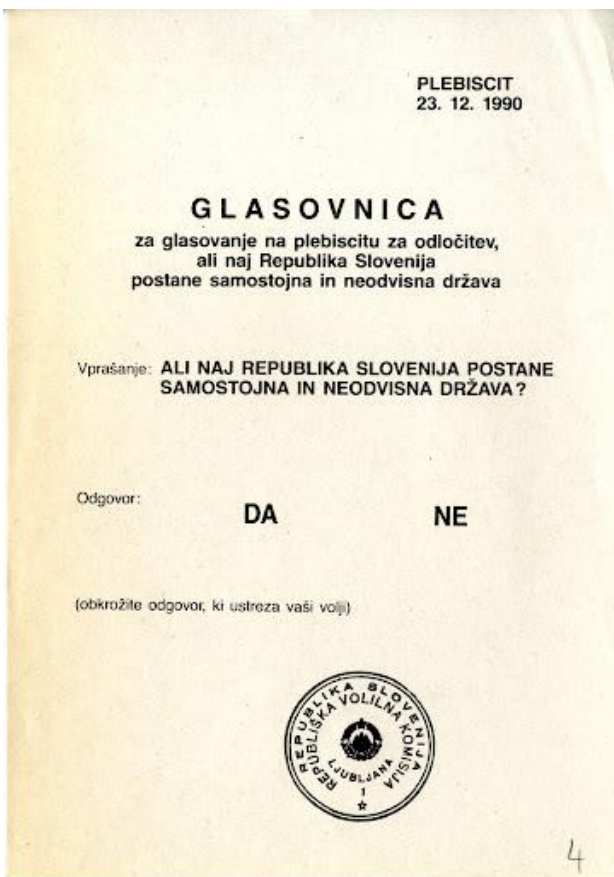
 Vir: Karikatura Milana Maverja, »Punca, ki da nase«, v: Delo, 29. september 1988. URL: https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WTZVPR8J (Dostop: 29. 10. 2024).
Kaj prikazuje karikatura? Predvideni odgovor: karikatura prikazuje dve ženski. Leva predstavlja Slovenijo, ki mora predati vse svoje pristojnosti desni, ki predstavlja jugoslovansko federacijo. Te pristojnosti so bralcu/gledalcu hkrati prikazane kot slovenski narodni simboli, katerih vseh Slovenija ni pripravljena dati. Kakšen je namen karikature? Predvideni odgovor: Karikatura kritizira tedanji jugoslovanski sistem in podpira idejo o slovenski suverenosti. S prikazom, kako mora skorajda golo dekle, ki predstavlja

Slovenijo, Jugoslaviji predati vse, v zameno pa dobi strgano/ponošeno ruto, želi avtor karikature v gledalcu vzbuditi empatijo in krepiti podporo v javnosti.

Dodatna razlaga učitelja: Milan Maver je poleg svojih karikatur v *Delu*, pogosto risal tudi za Tednik *Mladino*. Ta je bil v drugi polovici osemdesetih znan po svojih provokativnih člankih, ki so spodbujali k razmišljanju o pomenu neodvisnosti. Objave v Mladini so pogosto kritizirale tedanji jugoslovanski sistem in podpirale ideje o suverenosti. S prikazovanjem režima kot zatiralskega in s poudarjanjem pomena demokratične reforme, je slovensko časopisje utrjevalo stališče, da je Slovenija pripravljena na svojo pot.

Kako bi danes ovrednotili prikazano karikaturu? Pri tem upoštevaj propagandni značaj.

Predvideni odgovor in dodatna razlaga učitelja: H karikaturi bi pristopil nepristransko, kar pomeni, da moramo najprej poznati osnovne elemente (kaj karikatura prikazuje), potem moramo razumeti vsebino (in namen). Šele nato lahko poiščemo skrite namige in prenesene pomene. Za nepristransko vrednotenje omenjene karikature je smiselno prikazati stališče tako slovenske strani kot stališče jugoslovanske vlade. Če k stvari pristopimo na takšen način, hitro ugotovimo, da ima karikatura močan propagandni naboj in jo zaradi tega lahko tudi tako vrednotimo. Dejstvo je, da so imela takšne karikature in poročanja veliko vrednost v tedanji družbi. Prav tako lahko danes v Sloveniji vrednotimo pomen in številčnost teh poročanj predvsem s stališča, da je bila takrat Slovenija v procesu demokratizacije in odcepitve. Mediji so pri tem odigrali pomembno vlogo, saj so kar nekaj let pred uradno osamosvojitvijo v slovenski javnosti vzbujali pripadnost (ne Jugoslaviji), empatijo (do slovenskih narodnih simbolov), suverenost (samostojnost). S tem je Slovenija od konca leta 1990 veliko lažje izpeljala prvi korak v odcepitev (na podlagi plebiscita).

Anka Lipicer**VIR 1: Slika glasovnice**

Vir: Glasovnica – plebiscit. URL:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Plebiscit_o_samostojnosti_Slovenije#/media/Slika:Glasovnica_plebiscit.jpg (Dostop: 15. 10. 2024).

Iz vira ugotovi, kdaj je bil plebiscit in o čem so glasovali na plebiscitu.

Odgovor: Plebiscit je bil izveden 23. 12. 1990. Glasovali so, ali naj Republika Slovenija postane samostojna država.

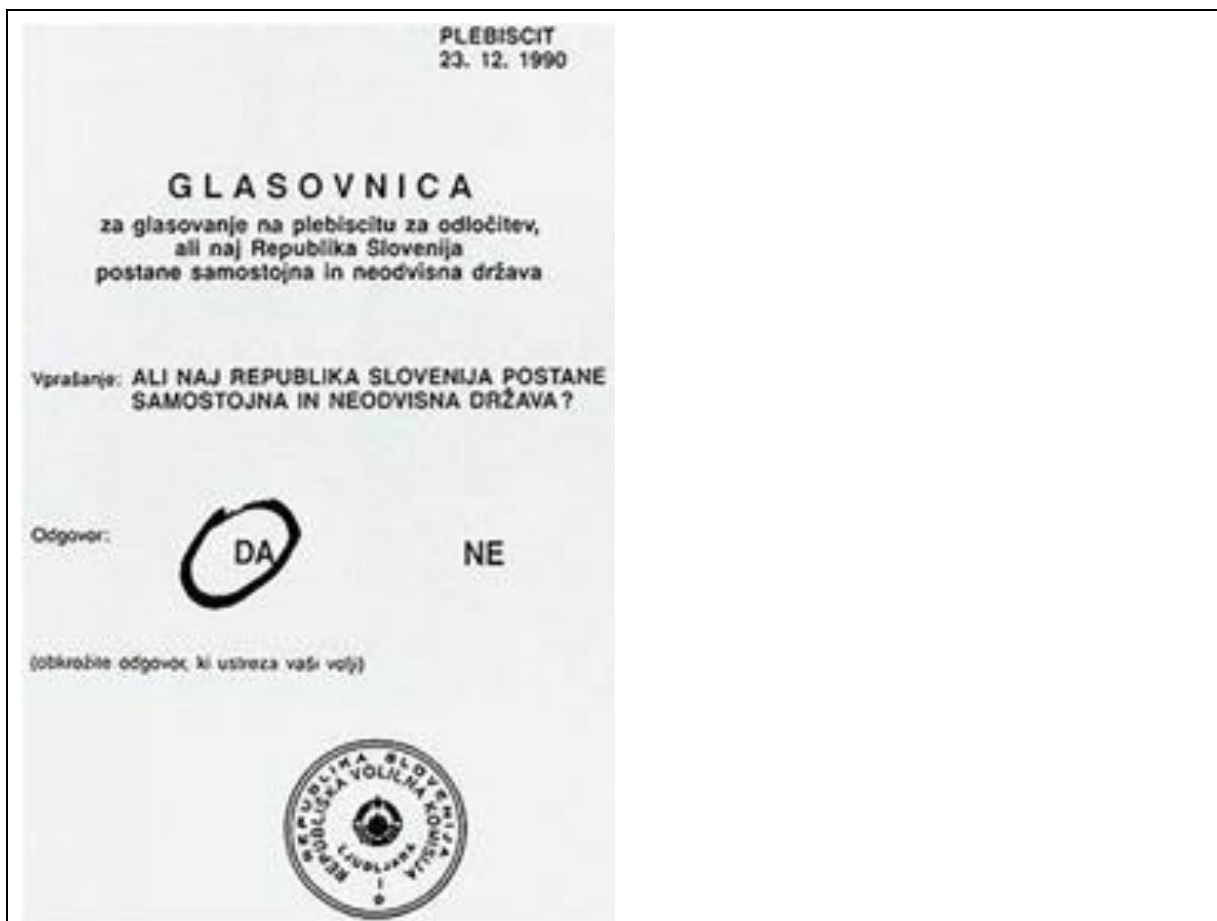
VIR 2: Razglasitev samostojnosti in neodvisnosti 26. junij 1991.

Vir: Leto 1991. URL: <http://www.dvajset.si/prvih-20/leto-1991/> (Dostop: 15. 10. 2024).

Ali fotografija prikazuje pomemben državni dogodek? Pojasni.

Odgovor: Da. Na fotografiji vidimo slovensko zastavo, slovesni postroj garde Slovenske vojske, prihod državnikov. Dogodek se odvija v bližini stavbe Državnega zbora Republike Slovenije na Trgu revolucije.

Polona Krkoč**Fotografija 1: Plebiscit**

Vir: Plebiscit. URL:

https://img.rtv slo.si/_up/upload/2010/12/23/64753378_gklasovnica.jpg (Dostop: 8. 10. 2024).

Kaj prikazuje fotografija 1?

Odgovor: Glasovnico za glasovanje na plebiscitu za odločitev, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država.

Fotografija 2: Goreči tank v Rožni Dolini (blizu Nove Gorice)

Vir: Goreči tank v Rožni Dolini. URL:

https://static.primorske.si/foto/highres/Gorica/Vojna_Rozna_Dolina_Zoratti.jpg

(Dostop: 8. 10. 2024).

Kaj prikazuje fotografija 2?

Odgovor: Slovensko osamosvojitveno vojno, boj v Rožni Dolini, vojno, boje ...

Fotografija 3: Vkrcanje JLA vojakov

Vir: Vkrcanje JLA vojakov. URL:

https://www.slovenskavojska.si/fileadmin/processed/8/6/csm_64800689_koper-26-10-1991-26-oktober-1991-zadnji-vojaki-s-svojo-opremo-se-vkrcavajo-na-ladjo-galeb-ker-zapuscajo-ozemlje-slovenije-v-luki-koper_14d06f2e2b.jpg (Dostop: 8. 10. 2024).

Kaj prikazuje fotografija 3?

Odgovor: Vkrcanje JLA vojakov, dan, ko je vojska JLA zapustila Slovenijo.

Polona Sodnik

Vir: fototeka Vojaškega muzeja Slovenske vojske. URL: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/brnik-bojni-spopad/> (Dostop: 17. 10. 2024).

Fotografija prikazuje spopade na področju letališča Brnik med osamosvojitveno vojno Slovenije.

Kaj vidite na fotografiji?

Odgovor: Fotografija prikazuje spopade na letališču Brnik, kjer so vidni vojaki, vojaška oprema in morebiti dim ali eksplozije. Lahko se vidi tudi okolje letališča.

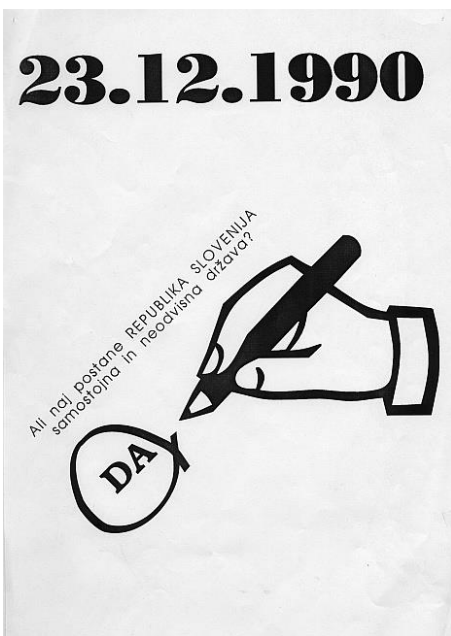
V katero leto bi fotografijo umestili? Pojasnite.

Odgovor: Fotografijo bi umestili v leto 1991, ko je potekala vojna med slovenskimi in jugoslovanskimi silami.

Kaj občutite, ko gledate fotografijo?

Odgovor: Občutki ob gledanju fotografije so lahko mešani: strah, žalost zaradi trpljenja, ponos, pa tudi zaskrbljenost zaradi posledic vojne.

Patricija Haler

Vir: Plakat – plebiscit. URL: http://www.dvajset.si/uploads/pics/Plakat-plebiscit_2312-1990_foto_zbirka_Muzeja_novejse_zgodovine_-za_splet.jpg
(Dostop: 18. 10. 2024).

Kaj je bilo vprašanje na slovenskem plebiscitu 23. 12. 1990?

Odgovor: Ali Slovenci želijo samostojnost? Ali želijo Slovenijo?

Kakšen je bil rezultat na plebiscitu?

Odgovor: Predvidevamo, da bo večina učencev odgovorila, da je veliko ljudi glasovalo za samostojnost.

Kdaj v Sloveniji praznujemo dan samostojnosti in kdaj dan državnosti? Kateri je vezan na plebiscit?

Odgovor: 26. 12. ali 25. 6. Pri prvem vprašanju predvidevamo, da bodo učenci vedeli datume praznikov, vendar bo tudi pri odgovorih prišlo do napak. Predvidevamo tudi, da jih precej ne bo vedela, kateri je vezan na plebiscit.

Ana Ravbar

Vir: Foto: Marjan Garbajs. Slovesnost ob odhodu zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

URL: <https://osamosvojitvev.si/wp-content/uploads/2023/09/67-KOPER01-L.26.10.jpg> (Dostop: 26. 10. 2024).

Ali prepoznaš mesto (lokacijo v mestu) na fotografiji?

Odgovor: Koper (blizu Luke Koper).

S sklepanjem določi letni čas, v katerem se je zgodil dogodek na fotografiji.

Odgovor: Jesen (zima).

Kaj na fotografiji potrjuje, da gre za državno pomemben dogodek?

Odgovor: Izobešena zastava (Slovenije).

Andrejka Repič

Vir: Plakat Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan. URL:
http://www.zbralismopogum.si/plebiscit1.html#docs4_plakati. (Dostop: 4. 10. 2024).

Ob kakšni priložnosti mislite, da je nastal zgornji plakat.

Predvideni odgovori:

- Pred plebiscitom (to je pred 23. 12. 1990).
- Ko so se Slovenci odločali, ali želijo samostojno državo in se želijo odcepiti od skupne države Jugoslavije.

H kakšni odločitvi je zgornji plakat želel nagovoriti volivce?

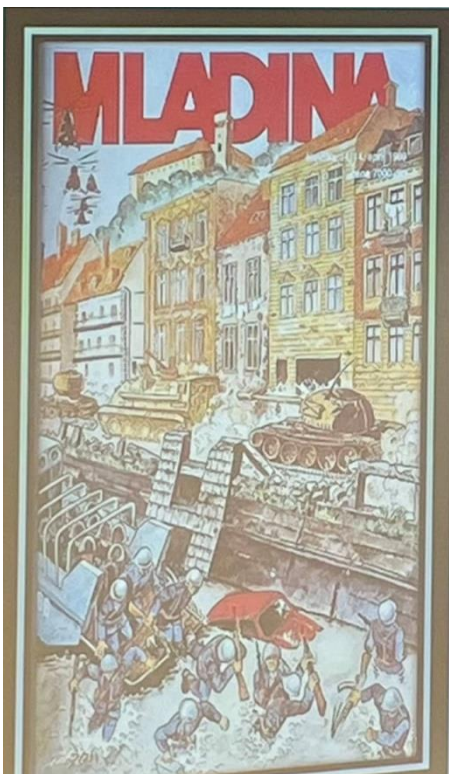
Predvideni odgovori:

- Da se odločijo za samostojno Slovenijo.
- K osamosvojitvi Slovenije.
- K odcepitvi Slovenije od skupne države Jugoslavije.

Ali je bil namen tega plakata dosežen? Utemelji svoj odgovor.

Odgovor: Da. Slovenci so se odločili za samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo.

Eva Ševerkar

Vir: Repovž, G. (Ur.). (1989). Napad JLA na Slovenijo [Naslovnica]. Mladina, 1 (1–15).

Kaj vidite na naslovnici revije Mladina?

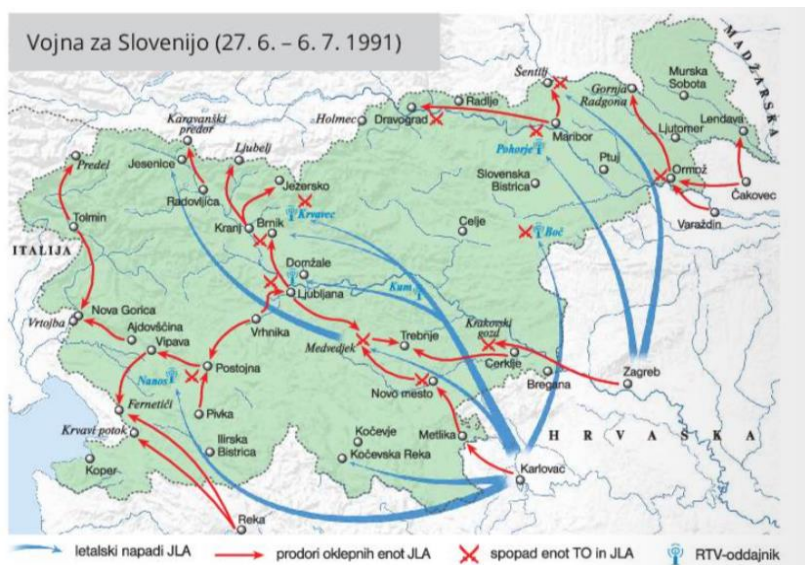
Različni odgovori.

Dodatno vprašanje: **Številka revije s to naslovnico je izšla 14. aprila 1989. Opiši okoliščine, v katerih je bila številka revije izdana (80. leta).**

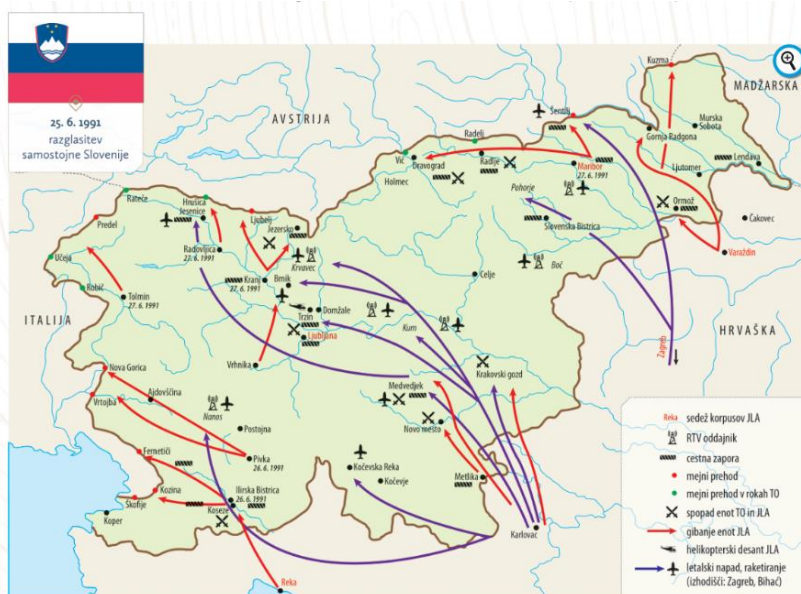
Odgovor: Razpad enotnosti Jugoslavije, nacionalni spori, zahteve po odpravi monopolne oblasti komunistične stranke, spremembah jugoslovanske ustave in demokratizaciji, poskusi uvajanja izrednih razmer, proces proti četverici, »slovenska pomlad« in nastajanje prvih političnih strank, Majniška deklaracija.

Vprašanje na naslovnico: **Katere dogodke je predvidevala revija Mladina, da se bodo zgodili v Sloveniji?**

Različni odgovori.

Vir: Razpotnik Miranda J. in Plazar A. (2022). Potujem v preteklost 9. Ljubljana, Založba Rokus Klett d.o.o., str. 176.

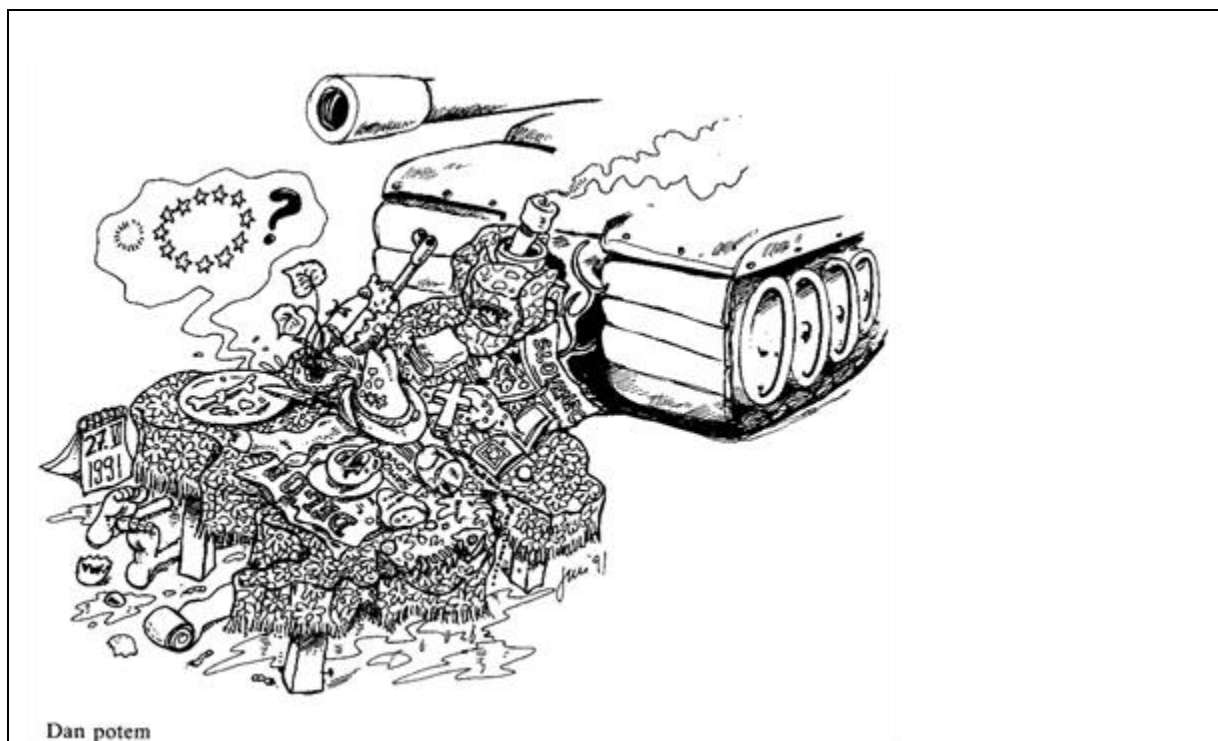

Vir: Maver A., Smole T. in Kavka N. (2024). Zgodovinski atlas. Ljubljana, Mladinska knjiga Založba d.d., str. 186.

Vprašanje na zemljevida: **Naslednje jutro po razglasitvi samostojnosti (27. junij 1991) so slovensko ozemlje napadle enote JLA. Ob pomoči zemljevidov opiši dogajanje v vojni za Slovenijo in epilog.**

Odgovor: TO in JLA, zaseda mednarodnih mejnih prehodov ...

Janja Bec

Vir 1: Karikatura »Dan potem«, avtor Franco Juri.

Vir: Spletni portal Zbrali smo pogum. URL:

<http://www.zbralismopogum.si/vojna2.html> (Dostop: 27. 10. 2024).

Vprašanja na vir 1:

Iz karikature razberi, kateri datum predstavlja.

Predvideni odgovor: 27. junij 1991, ko se je v zgodnjih jutranjih urah začela desetdnevna vojna za Slovenijo.

Zakaj je avtor karikaturu podnaslovil »Dan potem«?

Predvideni odgovor: Karikatura prikazuje dan, ki je sledil slavnostni razglasitvi samostojne in neodvisne države Slovenije.

Kaj predstavlja tank?

Predvideni odgovor: Tank predstavlja agresijo nad Slovenijo; napad Jugoslovanske ljudske armade (JLA) na Slovenijo, ki je (26. junija) razglasila svojo samostojnost in neodvisnost.

Katere podrobnosti še opaziš na karikaturi? Kaj predstavljajo?

Predvideni odgovor: Karikatura prikazuje mizo, ki je pokrita z rožastim prtom in ima obliko Slovenije. Na njej in pod njo so ostanki pojedine in številni drugi predmeti, ki so ostali po velikem slavu ob razglasitvi slovenske samostojnosti. Slavu je v noči s 26. na 27. junij 1991 sledil napad JLA. Na karikaturi je veliko simbolike (npr. lipov list kot star simbol slovenstva, krog dvanajstih zvezd Evropske unije z vprašajem v miselnem oblaku – želja Slovencev, da bi novonastala država postala del Evropske unije, se zdi zaradi vojaške agresije vprašljiva/neuresničljiva ...)

Kdo je avtor karikature? Iz detajlov na karikaturi sklepaj, v katerem časopisu je bila izdana.

Predvideni odgovor: Avtor je Juri Franko, karikatura je bila izdana v časopisu Delo.

Vir 2:

»Zgodaj zjutraj 27. junija 1991 sta proti Sloveniji krenili dve oklepno-mehanizirani enoti, ki sta pripadali 10. zagrebškemu in 32. varaždinskemu korpusu. Enote JLA so se v napadu na Slovenijo usmerile predvsem proti mejnim prehodom z Italijo in Avstrijo, da bi državo čim hitreje izolirale. Hkrati s premiki iz Hrvaške so se začeli tudi premiki enot JLA iz večjih vojašnic na Slovenskem. Iz vrhniške vojašnice sta krenili dve koloni tankov proti letališču Brnik, iz Maribora pa oklepna kolona proti mejnim prehodom z Avstrijo.«

Vir: Spletni portal Zbrali smo pogum. URL:

<http://www.zbralismopogum.si/vojna2.html> (Dostop: 27. 10. 2024).

Vprašanja na vir 2:

Iz besedila izlušči, od kod so 27. junija 1991 prišle prve oklepne enote JLA.

Predvideni odgovor: Prvi premiki enot JLA so prihajali s Hrvaške (Zagreb, Varaždin) in iz večjih vojašnic na Slovenskem (Vrhnika, Maribor).

Iz besedila razberi prve strateške cilje prodora enot JLA.

Predvideni odgovor: Prodor enot JLA je bil usmerjen proti mejnim prehodom z Italijo in Avstrijo ter proti letališču Brnik.

Iz besedila razberi, kaj je jugoslovanska armada želela doseči z zasedbo teh ciljev.

Predvideni odgovor: JLA je z zasedbo mejnih prehodov in letališča želela Slovenijo čim hitreje izolirati in prevzeti nadzor nad pretokom ljudi, blaga in informacij.

Simona Pavlič Pirh

MAJNIŠKA DEKLARACIJA 1989

Nesporazumi, provokacije in tudi odkrite sovražnosti, ki jih danes doživljajo Slovenci v Jugoslaviji, nas prepričujejo o prelomnosti sedanjega zgodovinskega trenutka in nas obvezujejo, da v jasni obliki izrečemo svojo voljo, iz katere sledijo dejanja v prihodnosti.

Podpisniki te listine izjavljamo in sporočamo:

1. da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda;
2. kot suverena država bomo samostojno odločali o povezavah z južnoslovanskimi in drugimi narodi v okviru prenovljene Evrope;
3. glede na zgodovinska prizadevanja slovenskega naroda za politično samostojnost je slovenska država lahko utemeljena le na:
 - spoštovanju človekovih pravic in svoboščin,
 - demokraciji, ki vključuje politični pluralizem,
 - družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije.

8. maja 1989

Društvo slovenskih pisateljev,
Slovenska demokratična zveza,
Slovenska kmečka zveza,
Slovensko krščansko socialno gibanje,
Socialdemokratska zveza Slovenije

Vir: Majniška deklaracija. URL:
<https://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=2&page=2> (Dostop: 3. 10. 2024).

Kdaj je bila Majniška deklaracija prebrana? Navedi točen datum.

Odgovor: Majniška deklaracija je bila prebrana 8. maja 1989.

Kateri so bili glavni poudarki (zahteve) Majniške deklaracije in kako je dokument opredelil slovensko prihodnost?

Odgovori Glavni poudarki Majniške deklaracije so bili zahteve po suvereni in demokratični Sloveniji, kjer bi bile spoštovane človekove pravice in svoboščine. Želeli so Slovenijo, v kateri bi prebivalci svobodno odločali o svoji prihodnosti. Deklaracija se je zavzemala za preoblikovanje Jugoslavije v zvezo suverenih in enakopravnih narodov, kjer bi Slovenija ohranila pravico do samoodločbe.

Katere politične stranke so podprle Majniško deklaracijo?

Odgovor: Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska demokratična zveza, Slovenska kmečka zveza, Slovensko krščansko socialno gibanje, Socialdemokratska zveza Slovenije. Možen odgovor tudi opozicija Komunistične partije Jugoslavije/Slovenije.

Kakšen pomen ima beseda »suverenost«?

Odgovor: Suverenost pomeni politično in pravno neodvisnost Slovenije znotraj ali zunaj Jugoslavije. Pojem je uporabljen kot izraz želje, da bi Slovenija lahko avtonomno odločala o vseh notranjih in zunanjih zadevah, vključno z možnostjo osamosvojitve, če bi se Jugoslavija reformirala v konfederacijo.

Zakaj je Majniška deklaracija postala simbol osamosvojitvenih prizadevanj? Kako se danes spominjamo tega dogodka?

Odgovor: Majniška deklaracija je postala simbol, ker je javno in odločno zahtevala suverenost in demokratizacijo v času, ko so bili takšni pozivi še tvegani. Sploh če imamo v mislih, da Berlinski zid še ni padel (še le novembra istega leta), je bilo prebrati tako politično izjavo v socialistično-komunistični ureditvi tvegano, a pogumno dejanje. Koalicija DEMOS je imela program, s katerim je nastopila na volitvah aprila 1990 oblikovan na zahtevah Majniške deklaracije. Danes se je spominjamo kot enega ključnih korakov k slovenski osamosvojitvi in simbol demokratičnih prizadevanj civilne družbe. V nekem smislu so bile praktično vse

točke Majniške deklaracije 1989 uresničene in za njimi je stalo verjetno maksimalno število podpornikov, kolikor je v neki družbi (narodu) to sploh mogoče.

Dodatne naloge za delo po skupinah:

A skupina – Oglejte si video posnetek branja Majniške deklaracije 1989 in odigrajte prizor. Pri tem upoštevajte tudi vlogo ljudske množice.

Tone Pavček – Majniška deklaracija 1989. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=LmmV9U-4klE> (Dostop: 22. 10. 2024).

B skupina – Skupaj s ChatGPT oblikujte Majniško deklaracijo 2024. Kakšne poudarke za Slovenijo in njene prebivalce bi dali danes?

C skupina – Razišči življenje in delo Toneta Pavčka in ga predstavi v Canva predstavitvi.

D skupina – Pripravi proslavo v počastitev obletnice Majniške deklaracije 1989.

Marina Katalenić Hočevar

Vir: Trobojnica na Triglavu. <https://old.delo.si/novice/slovenija/vrnimo-ime-neznanemu-junaku-trobojnica-na-triglavu.html> (Dostop: 30. 10. 2024).

Zastava, katere države je na fotografiji?

Različni odgovori. Pravilen odgovor: Pravzaprav gre za slovensko trobojnico.
(Dopolnitev: Dva tedna pred razglasitvijo slovenske državnosti jo je na vrh Triglava postavila skupina gorskih reševalcev, kar je zabeležil fotograf Joco Žnidaršič.)

Kaj jo loči od zastave Republike Slovenije?

Odgovor: Nima grba.

Grb je nastal naknadno in bil sprejet na predvečer razglasitve neodvisnosti. Njegov avtor je umetnik Marko Pogačnik. Kaj prikazuje grb Republike Slovenije?

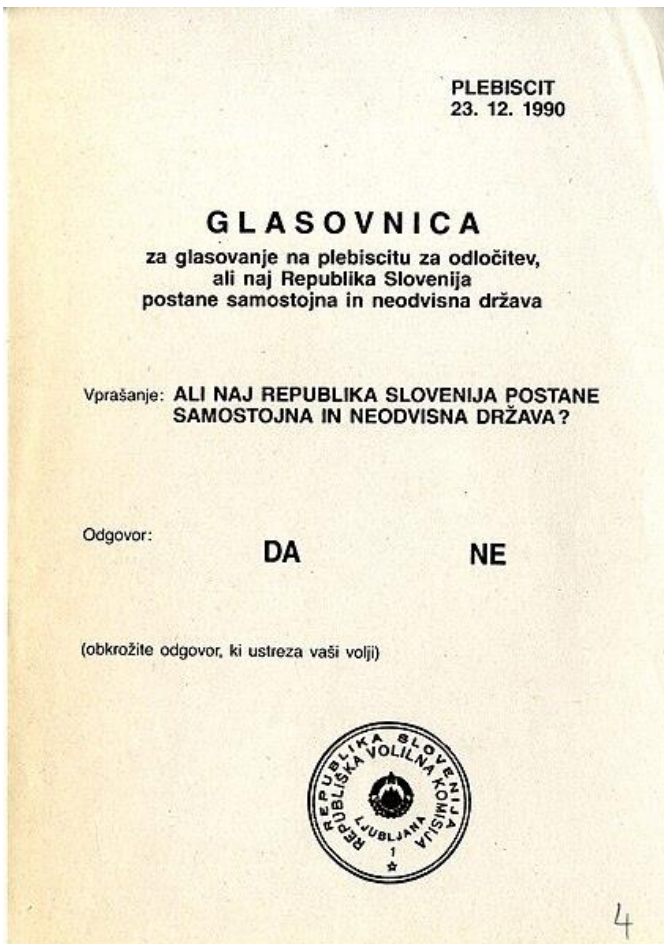
Odgovor: Prikazuje reke in morje, Triglav in tri zvezde nad njim.

Zakaj so na zastavi tri rumene zvezde?

Odgovor: Ker gre za grb Celjskih grofov.

Razmisli, zakaj je grb Celjskih grofov vključen v zastavo takrat novonastale države.

Različni odgovori.

Goran Matešič

Vir: Glasovnica za glasovanje na plebiscitu za odločitev, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država. URL: <http://zgodovina.si/plebiscit-1990/> (Dostop: 9. 10. 2024).

Kakšno vprašanje je bilo zastavljeno volivcem na plebiscitu leta 1990?

Predviden odgovor: Glasovnica je vsebovala vprašanje: »Ali naj Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«

Katere možne odgovore je ponujala glasovnica na plebiscitu?

Predviden odgovor: Glasovnica je ponujala samo dve možnosti za odgovor: »DA« (za neodvisnost) ali »NE« (proti neodvisnosti).

Kaj mislite, kakšen je bil pomen izbire odgovora »ZA«?

Predviden odgovor: Izbira odgovora »ZA« je pomenila podporo temu, da Slovenija postane samostojna in neodvisna država, s čimer bi se ločila od Jugoslavije.

Anastazija Makorič Bevčar

Vir: Glasovanje na plebiscitu 23. decembra 1990. Foto: primorske.si. URL:
<https://nova24tv.si/23-december-1990-dan-ko-je-bil-narod-enoten-kot-skala/>
(Dostop: 25. 10. 2024).

Zgodovinski vir postavite v prostor in čas. Pojasnite.

Odgovor: Republika Slovenija (znotraj Jugoslavije = viden grb); razpad Jugoslavije (december 1990).

Kateri dogodek je prikazan na fotografiji?

Odgovor: Odločanje Slovencev na plebiscitu o politični usodi Slovenije (kot samostojna in neodvisna država).

DRUGI DEL:

NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO
GRADIVO

Poučevanje zgodovine hladne vojne v 21. stoletju

Vlasta Pečelin

Sovjetski propagandni letak iz leta 1953

Vir: Washington's dove of peace. URL: <https://www.diomedia.com/stock-photo-washingtons-dove-of-peace-image23880900.html> (Dostop: 24. 10. 2024).

V kateri državi je nastal pričujoč propagandni plakat? Katero državo prikazuje? Po čem ste to ugotovili?

Odgovor: Plakat je nastal v Sovjetski zvezi, leta 1953. Njegov naslov je »Washingtonska golobica«. Napis v črnem pravi: »Prikrivajo in premeteno skrivajo svojo podlo notranjost«.

Kaj plakat prikazuje?

Odgovor: Plakat predstavlja ravnanje in akcije ZDA v Evropi in svetu.

Kaj je ta karikatura (propagandni plakat) sporočala?

Odgovor: V SZ so menili, da so pod krinko širjenja miru Američani netili ali sodelovali v vojnah/kriznih žariščih po svetu, npr. v korejski vojni. Bombo so maskirali v golobico miru z oljčno vejico v kljunu. Na golobici piše: »mirovniške fraze«. Torej tudi retorika ameriške politike je bila podobna.

Blanka Mladkovič

Vir: Miranda Razpotnik, J. (2015). Raziskujem preteklost 9. Učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. Ljubljana, Rokus Klett, str. 59.

Podčrtaj, katera dva predsednika prikazuje karikatura na sliki.

Odgovor: *ameriškega in ruskega / ameriškega in kubanskega*

Karikatura prikazuje stanje ne vojne in ne miru. Kaj to pomeni?

Odgovor: Velesili sta si grozili, vohunili, se oboroževali, vendar do vojne ni prišlo. Orožje ostane hladno.

Karikatura opozarja na nevarnost. Kaj meniš, na katero?

Odgovor: Na uporabo jedrskega orožja, merjenje moči.

Manca Rožman

Vir: Vrubel, Dmitri. (1990). My God, Help me to Survive this Deadly Love. Berlin, East Side Gallery. URL:

https://en.wikipedia.org/wiki/My_God,_Help_Me_to_Survive_This_Deadly_Love

(Dostop: 27. 10. 2024).

Kaj predstavlja grafit na sliki?

Odgovor: Poljub; dva moška, ki se poljubljata; pobotanje, sprava itd.

Kdo sta moška, upodobljena na grafitu?

Odgovor: Erik Honecker (voditelj NDR) in Leonid Brežnjev (voditelj Sovjetske zveze).

Kje je ta grafit upodobljen in kdaj je nastal?

Odgovor: Berlinski zid (na vzhodni strani). Nastal je leta 1990.

Opiši, kaj grafit predstavlja.

Odgovor: Prikazuje dva voditelja dveh držav vzhodnega bloka v času hladne vojne – NDR in Sovjetske zveze. Voditelja sta upodobljena med poljubljanjem, kar je eden izmed značilnih pozdravov socialističnih voditeljev v času hladne vojne. Prikazuje njuno medsebojno sodelovanje v okviru vzhodnega bloka.

Dodatna naloga za delo po skupinah:

Na fotografiji je grafit iz leta 1990 upodobljen na Berlinskem zidu z naslovom *My God, Help me to Survive this Deadly Love*. Nastal je na podlagi fotografije, ki je bila posneta v letu 1979 (čas hladne vojne).

Zapišite krajši časopisni članek, v katerem objavite novico o nastanku grafita. V članek vključite informacije o tem, kdo sta upodobljeni osebi; na kratko opišite (politično) ozadje časa, v katerem je nastal grafit. Pojasnite tudi sporočilo grafita. Pri izdelavi članka si pomagajte s spletom.

Damjan Perš

Vir: Ingram Pinn's illustration of the week: Trade Wars. URL:

<https://www.ft.com/content/1fde8e3c-38f6-11e8-8eee-e06bde01c544> (Dostop: 29. 10. 2024).

Poimenuj osebi na karikaturi in pojasni, zakaj sta pomembni.

Odgovor: Osebi na karikaturi predstavljata Donalda Trumpa, bivšega predsednika ZDA, in Ši Džinpinga, predsednika Ljudske republike Kitajske. V času nastanka karikature sta bila voditelja dveh največjih gospodarskih sil na svetu in sta imela veliko vlogo v mednarodni politiki in gospodarstvu. Njune odločitve so vplivale na odnose med državama.

Dodatno vprašanje: Pojasni izraz »trgovinska vojna« med ZDA in Kitajsko.

Odgovor: Trgovinska vojna pomeni, da se ZDA in Kitajska gospodarsko spopadata, na primer z uvedbo dodatnih carin ali z omejitvijo uvoza in izvoza. To lahko povzroči težave za podjetja in kupce v obeh državah, saj postanejo izdelki dražji ali manj dostopni.

Opiši, kako sta na karikaturi prikazana Donald Trump in Ši Džinping, ter utemelji, kaj to pove o njunem odnosu.

Odgovor: Prikazana sta kot tekmeca ali celo sovražnika, kar nakazuje na napetost in nezaupanje med državama. Njuna izraza oziroma telesni drži kažeta na njuno željo po prevladi v trgovini in gospodarstvu, pri čemer Ši Džinping deluje bolj umirjeno od Donalda Trumpa.

Dodatno vprašanje: Pojasni, zakaj bi lahko trgovinska vojna škodovala ljudem v ZDA in na Kitajskem.

Odgovor: Zaradi trgovinske vojne lahko izdelki postanejo dražji ter podjetja lahko izgubijo stranke in dobiček. Posledice občutijo tudi zaposleni, ki bi lahko izgubili delo. Kupci morda ne bi mogli kupiti določenih izdelkov, ker so postali predragi ali jih primanjkuje.

Poskušaj utemeljiti sporočilo karikature.

Odgovor: Karikatura želi opozoriti na napetost in posledice trgovinske vojne med ZDA in Kitajsko ter pokazati, kako so odločitve političnih voditeljev lahko problematične za obe strani. Verjetno želi tudi povedati, da takšni konflikti ne koristijo nikomur in da bi bilo bolje, če bi državi sodelovali.

Uroš Herman

»Nova hladna vojna in ameriško (Natovo) pacifiško stoletje

Natovo drsenje proti središču Azije Kitajska v geostrateškem boju zmaguje brez enega samega izstreljenega naboja

Objavljeno 28. marec 2014 18.58

28. 8. 2008 Garmsir, Helmand, Afganistan. Večerna patrolja ameriških marincev po okrožju Garmsir, v provinci Helmand.

FOTO: JURE ERŽEN/Delo

Boštjan Videmšek, zunanja politika

Po koncu hladne vojne je Nato izgubil velik del svojega smisla, ki ga je z ameriškim posredovanjem v Afganistanu in pozneje v Iraku »prevedel« v novo vojaško in varnostno doktrino. Evropa in Bližnji vzhod sta postali »drugorazredni temi«. Amerika in Nato sta se začela pospešeno premikati proti Aziji. A tam ju je pričakal močan in dobro pripravljen nasprotnik, ki sveta ne osvaja z dobro plačanimi vojaki, ampak s poceni delovno silo.

Potem ko je oktobra 2011, točno deset let po začetku ameriškega bombardiranja Afganistana, tedanja ameriška zunanja ministrica Hillary Clinton v uvodnem članku zelo vplivne revije Foreign Policy zapisala, da se bodo morale Združene države v bližnji prihodnosti angažirati v Aziji, podobno kot so se po drugi svetovni vojni v Evropi, je postalo jasno, da se ne spreminja le ameriška zunanja politika, ampak tudi vojaška in geopolitična strategija dotlej (vsaj na papirju) le »atlantske« zveze Nato. Besedilo potencialne naslednje ameriške predsednice je imelo zelo pomenljiv

in neposreden naslov, ki o prihodnjih vojaških in strateških usmeritvah ZDA – in Nata – ni pušchal prav nobenih dvomov: Ameriško pacifiško stoletje. Stoletje prihajajočega (vsaj gospodarsko neizogibnega) konflikta med Združenimi državami in Kitajsko, zaradi katerega sta Evropa in (ob vse večji ameriški energetski samopreskrbnosti) Bližnji vzhod postala »drugorazredni« temi.

Ples pod Hindukušem

A to zares ni bilo prav nič novega. Z ameriškim bombardiranjem Afganistana in Natovo vojaško misijo Isaf, ki je kmalu zatem »uradno prevzela« okupacijo države v stalnem vojnem stanju, je Nato prvič posegel globoko v Azijo in se dotaknil kitajskih meja. Veliki britansko-pakistanski pisatelj in politični analitik Tarik Ali mi je leta 2009 dejal, da imajo ZDA, skupaj z Natom, v Afganistanu le en motiv: navzočnost na kitajski meji, ki pomeni pritisk na vojaško rastočo azijsko velesilo.

Kitajska je namreč eden največjih vlagateljev v afganistansko gospodarstvo, hkrati pa ji je v zadnjih letih uspelo pridobiti vse najpomembnejše pogodbe za izkoriščanje tamkajšnjih naravnih bogastev. Uradni Peking v Afganistanu deluje podobno, kot, denimo, v Afriki, kjer je Kitajska spretno izkoristila zgodovinsko krivdo zahodnega sveta in v tišini izpeljala drugi krog kolonizacije. In to – enako velja za Afganistan – tako rekoč brez izstreljenega naboja in ne ukvarjajoč se s kakršnimi koli političnimi vprašanji. Afganistan je, kot že kdaj prej v svoji ponavljajoči se zgodovini, postal »obmejno območje« in prizorišče velikega geostrateškega obračuna, za katerim stojijo ključni politični, gospodarski in varnostni interesi, zveza Nato pa je pod Hindukušem, vsaj navidezno, našla svoj po koncu hladne vojne izgubljeni smisel.

A Kitajska se je – v nasprotju z ZDA in njihovim velikim (pod)izvajalcem Natom – odločila za gospodarsko in ne vojaško okupacijo. V spopadu dveh obratno-sorazmernih doktrin boja za geostrateško prevlado o tem, kdo je uspešnejši, ni prav veliko dvomov. O tem sem se večkrat prepričal tudi na lastne oči, ko sem med potovanjem po Afganistanu hkrati opazoval na stotine in stotine povsem nezavarovanih kitajskih delavcev, ki so gradili ceste in predore, po katerih (ali ob njih) so vozili kolikor se le da oboroženi in vizualno dominantni konvoji ameriške vojske ali Natove misije Isaf.

Vzpon ekspedicijskih sil

Če se je ves ta čas morda zdelo, da je Nato okorela organizacija, ki ne ve točno, kaj bi sama s seboj, je bil to napačen vtis. Velik del Natovih članic – predvsem to velja za skoraj vse nove, med njimi seveda tudi za Slovenijo – je v poldrugem desetletju popolnoma spremenil podobo in doktrino svojih oboroženih sil, medtem pa so orožarski posli preprosto cveteli. Amaterske naborniške vojske so se začele pospešeno spreminjati v profesionalne in precej bolj vitke ekspedicijske sile, katerih namen je »globalno« in »lokalno« varnost zagotavljati predvsem daleč stran od svojih meja.

Z vojnama v Iraku in Afganistanu se je do temeljev spremenil tudi način vojskovanja: konvencionalna vojaška doktrina v »asimetričnem vojskovanju« nima kaj iskati. Američani so za to spoznanje morali začeti in izgubiti kar nekaj vojn, Nato pa jim je ob tem zvesto stal ob strani. Ne le v Afganistanu, ampak tudi v Iraku, kjer se je Natova vojaška misija poskušala »skriti« pod urjenje iraške vojske, a vojaška navzočnost in sodelovanje v konfliktu daleč stran od svojih meja in predvsem daleč stran od javno (ne)pojasnjenih razlogov za sodelovanje v »vojni nekoga drugega«, sta bila tudi v Iraku očitna prav na vsakem koraku.

Poraz na Krimu

Zaradi »prastrahu« pred Rusijo in »sovjetizacijo« so pomembne članice Nata in ameriške zaveznice že postale nekdanje države varšavskega pakta in baltske republike, Nato pa je (kljub ostrim protestom Moskve), s svojimi vojaškimi oporišči tako rekoč sklenil obroč okoli Rusije. Malo bolj natančnemu opazovalcu bi moralo že vsaj leta 2006 postati jasno, da se pripravlja začetek nove hladne vojne. Ta je eno izmed svojih pomembnejših poglavij dobila prav v zadnjih mesecih z dogajanjem v Kijevu in na Krimu, kjer so prepotentne in strateško naivne Združene države skupaj z Evropsko unijo (in tudi Natom) doživele v kontekstu srednjeročne prihodnosti morda celo odločilen poraz.«

Vir: Nova hladna vojna in ameriško (Natovo) pacifiško stoletje. Boštjan Videmšek.

URL: <https://old.delo.si/novice/svet/nova-hladna-vojna-in-amerisko-natovo-pacifisko-stoletje.html> (Dostop: 29. 10. 2024).

Kakšno vlogo je avtor navedel za zavezništvo držav članic, vključenih v NATO, po koncu hladne vojne in kako so se po njegovem odzvale ostale velike sile, ki niso članice Nata?

Predviden odgovor: Avtor je navedel, da čeprav Nato ni imel več nasprotnika v Varšavskem paktu (ZSSR/Rusiji), se ni razpustil, ampak je svoj obstoj iskal v zaščiti interesov Nata (beri: ZDA) drugod po svetu, predvsem v Aziji, pri čemer se kot (novi) glavni nasprotnici pojmuje LR Kitajska in morda Indija.

Dopolnitev učitelja: Pri tem je treba imeti v mislih predvsem oviranje kitajske/indijske mehke širitve svojega vpliva s pomočjo diplomacije in gospodarskih stikov in to ne le

v Aziji, ampak tudi v Afriki in celo J. Ameriki (BRICS) – kot v članku avtor predstavlja primer Afganistana (misija ISAF).

Kako avtor članka vidi spremembe v organiziranosti Nata v novem tisočletju in kje je v članku namig, da je bila širitev Nata lahko tudi poslovna priložnost?

Predviden odgovor: Avtorjeve navedbe so naslednje: Države članice Nata so (večinoma) svoje vojske iz naborniških (amaterskih) organizirale v profesionalne vojske, ki so sposobne delovati kot ekspedicijske sile kjer koli po svetu.

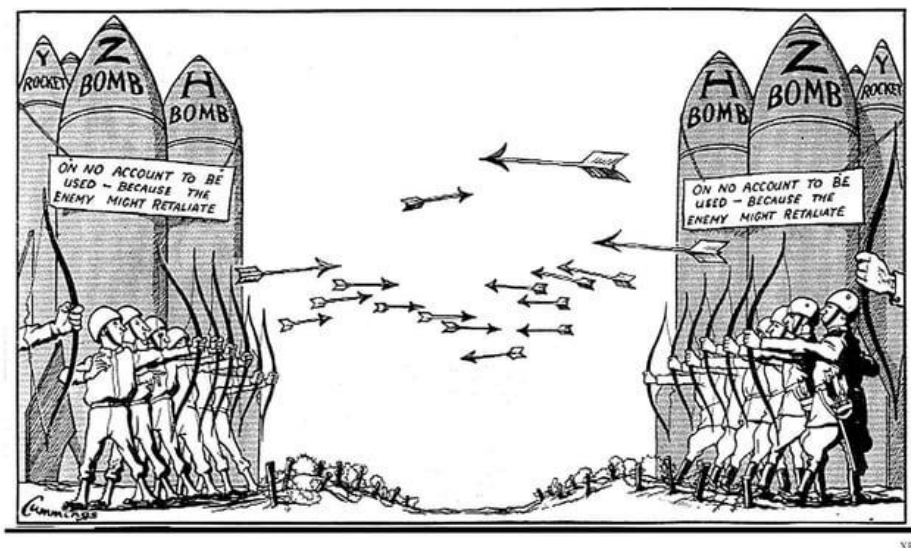
Dopolnitev učitelja: Na ta način se krepi tudi oboroževalna industrija predvsem vodilnih držav v zavezništvu, saj se morajo profesionalne vojske modernizirati in opremiti z identičnim orožjem zaradi preprostejšje logistike, večina novih (vzhodnoevropskih) članic Nata pa je poprej uporabljala sovjetsko opremo in orožje.

Kako avtor članka ocenjuje vpliv širjenja Nata na vzhod proti Rusiji in kako bi vi – kot učenci/dijaki pojasnili možne vzroke za širitev Nata – zdaj, ko ste spoznali politično dogajanje v obdobju 20. stoletja in predvsem v obdobju po drugi svetovni vojni v času hladne vojne?

Predviden odgovor: Avtor pojasnjuje, da je Rusija širjenje Nata na vzhod vseskozi dojemala kot grožnjo.

Dopolnitev učitelja: Po tem, ko so v Nato vstopile tudi nekdanje države z območja bivše ZSSR, je, kljub zagotovilom zavezništva, da zavezništvo ni uperjeno proti Rusiji (ki so ji leta 1997 omogočili tudi vojaško povezovanje oz. pakt), postalo še bolj očitno. Vsekakor pa je razumljiva želja vzhodnoevropskih – predvsem baltskih držav po članstvu v Natu, saj so slednje enkrat že izgubile neodvisnost na račun vzhodne sosede v času druge svetovne vojne in v obdobju po njenem koncu. Rusko agresijo na Ukrajino (2014 in 2022+) in tudi Gruzijo, lahko štejemo, kot posledico širitve Nata v njeno soseščino in zaradi namere po širitvi v prostor nekdanje Sovjetske zveze.

Tomaž Komel

Vir: Cartoon mocking the Cold War relationship between Russia and the US, 1950s.

URL:

https://www.reddit.com/r/PropagandaPosters/comments/da1ane/cartoon_mocking_the_cold_war_relationship_between/ (Dostop: 26. 10. 2024)

Zgodovinski vir postavite v čas in prostor. Pojasnite.

Odgovor: Svet po drugi svetovni vojni (1945–1990).

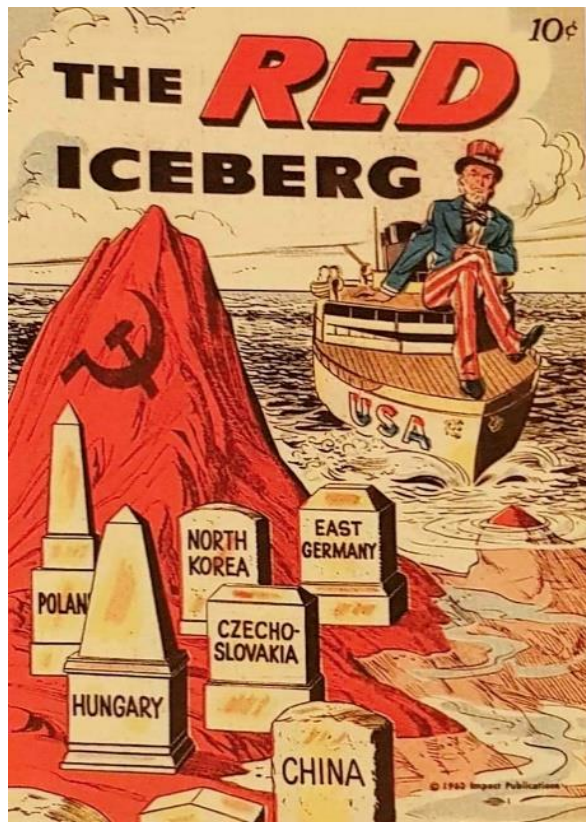
Katero značilnost hladne vojne prikazuje zgodovinski vir?

Odgovor: Oboroževalno tekmo med velesilama (SZ in ZDA) ter blokovsko delitev svet (bipolarnost).

V treh povedih napišite sporočilo karikature.

Odgovor: Jedrsko orožje je bilo takrat uporabljeno kot orožje za odvrčanje napada ene velesile na drugo. Zato sta se spopadali preko drugih držav (Vietnam, Koreja ...), vendar s klasičnim orožjem. Poleg tega karikatura zelo lepo prikaže bipolarnost takratnega sveta oziroma delitev na dva ideološka, politična ... bloka.

Aleksandro Burra

Vir: The red iceberg. URL: <https://www.homeworkandmuffin.it/la-guerra-fredda/>
(Dostop: 11. 10. 2024).

Kaj simbolizira človek, oblečen v zvezde in črte?

Odgovor: Moški, oblečen v zvezde in črte, simbolizira Združene države Amerike in ameriški patriotizem.

Kaj predstavlja ledena gora, proti kateri pluje ladja?

Odgovor: Ledena gora simbolizira komunizem, ki ga ponazarja rdeča, in simbol srpa in kladiva, kar kaže na sovražno grožnjo komunističnih držav.

Kaj pomenijo nagrobniki na ledeni gori?

Odgovor: Nagrobniki nosijo imena komunističnih držav in predstavljajo države, ki so po mnenju ustvarjalcev plakata postale »žrtve« komunizma.

Kakšno sporočilo želi plakat prenesti?

Odgovor: Plakat opozarja na nevarnost komunizma za kapitalistične države, zlasti za Združene države Amerike, in prikazuje komunizem kot uničujočo silo, ki ogroža svobodo in demokracijo.

Eva Ravbar

Vir: Američanom ni do nove hladne vojne, Rusom vrnili dokumente. Mladina. URL: <https://www.mladina.si/172997/americanom-ni-do-nove-hladne-vojne-rusom-vrnili-dokumente/> (Dostop: 28. 10. 2024).

Kateri dve državi predstavlja slika?

Odgovor: Mož (Ancle Sam) predstavlja ZDA, medved pa SZ.

V kakšnem odnosu sta prikazana lika na sliki?

Odgovor: V sovražnem odnosu, sprta sta. Kar je nakazano z dvignjeno roko v stran in mrkim pogledom.

Katero obdobje po drugi svetovni vojni prikazuje slika?

Odgovor: Hladno vojno.

TRETJI DEL:

NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO
GRADIVO

Povojni poboji, prikrita grobišča, sprava

Klavdija Kos Fijolič

Vir: Iz brezna pod Macesnovo gorico izkopali približno 3200 okostij povojnih pobojev (2022). URL: <https://go-portal.si/iz-brezna-pod-macesnovo-gorico-izkopali-okoli-3200-okostij-povojnih-pobojev/> (Dostop: 11. 10. 2024).

Čim bolj natančno napiši, koga vidiš na fotografiji in kaj dela.

Predviden odgovor: Na fotografiji so arheologi, ki izkopavajo kosti, in ker je zelo veliko različnih trupel verjetno tudi antropologi, ki določajo, katera kost komu pripada (sestavljajo okostja).

Razmisli in napiši, kje je bila fotografija posneta.

Predviden odgovor: Fotografija je bila posneta v neki podzemni jami.

Razmisli in napiši, kaj misliš, o čem razmišljajo oziroma kaj čutijo osebe na sliki.

Predviden odgovor: Verjetno si poskušajo čim bolj natančno ogledati ostanke kosti, so previdni pri delu, da kaj ne zlomijo/poškodujejo/uničijo. Videti so zelo osredotočiti, kar pomeni, da morajo pri delu biti zelo nepristranski in objektivni in ne pod vplivom nekih občutkov, čeprav ko naletiš na tak prizor, te nekako šokira.

Ali takšna fotografija pri opazovalcu sproži kakšne občutke? In če jih, kakšni so tvoji občutki ob gledanju te fotografije?

Predviden odgovor: Seveda se sprožijo občutki – strah, spoštovanje do mrtvih.

Kaj, po tvojem mnenju, je tisto, kar sproža te občutke?

Predviden odgovor: Naša podzavest (fizična reakcija) in tudi naučene moralne vrednote (npr. kulturno ravnanje s pokojnimi, povezava na obredje ob smrti osebe).

Ali bi še kaj vprašali osebe na fotografiji?

Predviden odgovor oz. vprašanja učencev: Kaj vse so še našli? Koliko je bilo trupel? Kako so umrli? ...

Tamara Kolarič

Vir: Savinsko Šaleške-novice.si. (14. 9. 2022). Vlada izdala Odlok o Grobišču Barbara rov. Foto: TIGR. URL: <https://sasa-novice.si/vlada-izdala-odlok-o-grobiscu-barbara-rov/> (Dostop: 30. 9. 2024).

Kje so raziskovalci leta 2009 našli prikrito grobišče, ki ga prikazuje fotografija?

Odgovor: V rudniku (ki je deloval med letoma 1902 in 1942), v Barbara – rov.

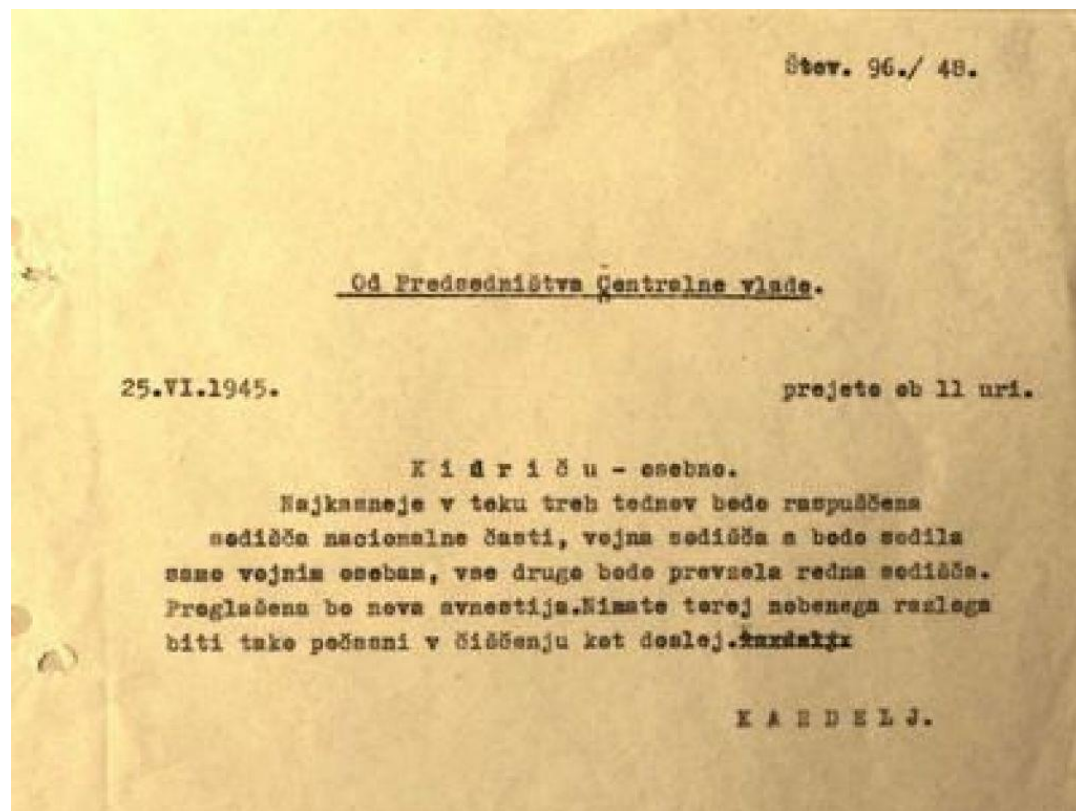
Sklepaj, zakaj je najdba posmrtnih ostankov, ki jih prikazuje slika, sprožila tako močne čustvene odzive raziskovalcev prikritega grobišča.

Odgovor: Posmrtni ostanki so bili zelo dobro ohranjeni.

Pojasni, zakaj so se posmrtni ostanki, razvidni na fotografiji, tako dobro ohranili.

Odgovor: Ker so bili zakopani globoko v rovu in v odsotnosti kisika.

Miha Osredkar

Vir: Povojni poboji: Zgodovinarji o Kardeljevi depeši Kidriču (30. maj 2005).

Fotografija depeše: Depeša Edvarda Kardelja predsedniku slovenske vlade Borisu Kidriču z dne, 25. junija 1945, o prepočasnem »čiščenju«. URL:

<https://old.delo.si/novice/slovenija/povojni-poboji-zgodovinarji-o-kardeljevi-depesi-kidricu.html> (Dostop: 5. 10. 2024).

Kdaj je nastala depeša?

Odgovor: Depeša je nastala 25. junija 1945.

Kdo je avtor depeše in kdo naslovnik?

Odgovor: Avtor depeše je Kardelj, naslovnik pa Kidrič.

Katera sodišča so omenjena v depeši?

Odgovor: Sodišča nacionalne časti, vojna sodišča in redna sodišča.

Katero sodišče je opravljalo »čiščenje«?

Predviden odgovor: Glede na to, da je Kardelj zapisal, da bodo sodišča nacionalne časti v nekaj tednih ukinjena in je zato treba pohiteti s čiščenjem, sklepam, da so ta sodišča opravljala prav to.

Iz besedila sklepaj, ali je bil Kardelj zadovoljen z delom Kidriča na področju »čiščenja«.

Dijaki bi lahko domnevali, da ne. Na koncu je namreč zapisano, naj ne opravljajo čiščenja tako počasi kot doslej. To pomeni, da želi večjo intenziteto opravljanja nalog Kidriča.

Razloži besedo »čiščenje« v kontekstu tega dopisa Edvarda Kardelja.

Predviden odgovor: čiščenje verjetno pomeni likvidacijo prebivalstva. Verjetno je to beseda, s katero so zamenjali besedo poboj ali umor. Lahko pa bi čiščenje razumeli tudi kot odstranitev, preselitev, znebiti se nekoga.

Pomisli, kdaj se je pri nas končala druga svetovna vojna, in ta datum primerjaj z datumom Kardeljevega dopisa Kidriču.

Predviden odgovor: Nemčija se je predala 8. maja 1945, dokument o čiščenju pa je bil poslan 25. junija 1945. To pomeni, da so se ti poboji dogajali po koncu druge svetovne vojne (povojni poboji).

Darja Emeršič

Tezenski gozd v Mariboru

Vir: Milanović, to je vojni zločin. URL: <https://old.delo.si/novice/politika/jansa-odnosi-med-slovenijo-in-hrvasko-so-dobri.html> (Dostop: 23. 10. 2024).

Opišite ljudi in to, kar počnejo, ter predmete, ki so prikazani na fotografiji.

Odgovor: Sedijo ob oz. na delovnem stroju in zrejo v ogromno človeških kosti, ki so jih izkopali (z naslova fotografije: na območju tezenskega gozda).

Razmislite o fotografovih motivih in razlogih za to, da se je znašel na kraju samem in naredil to fotografijo?

Odgovor: Da bi dokumentiral najdbe na kraju dogodka, da bi ozaveščal o zgodovinskih dejstvih ... Njegov motiv ni komercialnega značaja. Verjetno tudi ne političnega. (Možnost razprave o tem v razredu.)

Ali so se vam ob fotografiji porodila še kakšna vprašanja, na katera bi želeli odgovore?

Odgovor: različna vprašanja.

Navedite nekatere vrste zgodovinskih virov, ki bi vam pomagali odgovoriti na vaša vprašanja, o fotografiji in dodatno razjasniti dejstva o tem dogodku. Pri vsaki izbrani vrsti vira dodajte vsaj en konkreten primer. Lahko si pomagata s spletom.

Odgovori:

- Ustni viri: pričevanja domačinov, razgovor s preiskovalci (npr. vodjo preiskave prof. dr. M. Ferencem)
- Materialni viri: obeležja na terenu (nap. spominsko obeležje in park na pokopališču Dobrava, obeležje v tezenskem gozdu), druge fotografije izkopavanj na območju Tezna.
- Pisni viri: strokovna literatura, npr.:
FERNC, Mitja. (2012). *Prekopi žrtev iz prikritih grobišč*. Ljubljana, Znanstvena založba filozofske fakultete. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/46001-47000/46221/mitja_ferenc_prekopi_zrtev_2012_A.pdf (Dostop: 23. 10. 2024).
PINTER, Jasna. (2024). *Prikrita grobišča na Štajerskem: označenost, urejenost in prepoznavnost v njihovi okolici: magistrsko delo*. Ljubljana, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Avdio-vizualni viri: Oddaja na RTV Slovenija z naslovom Grobišče razkriva svoje razsežnosti, 9. avgust 2007, ob 12.50. Možen ogled na spletnem naslovu <https://www.rtvlo.si/grobisce-razkriva-svoje-razseznosti> (Dostop: 23. 10. 2024).

Zapišite še kakšno za vas novo spoznanje o zgodovinskem dejstvu, ki ga prikazuje fotografija in ste ga dobili z iskanjem novih virov.

Različni odgovori.

Damjana Ivan

»Slovenska sprava

Izjava Slovenske akademije znanosti in umetnosti o spravi ob tridesetletnici samostojne slovenske države

Slovenci imamo o drugi svetovni vojni na slovenskih tleh in dogodkih neposredno po njej dva pogleda, ki so ju zakoličili zmagovalci in poraženci v odporu proti okupatorjem in bratomorni tragediji slovenskega naroda obenem. Zaradi dveh pogledov, v katerih ima vsaka stran svoje kraje spomina, imamo kot narod razklan zgodovinski spomin na eno ključnih obdobj slovenske preteklosti z vsemi negativnimi posledicami za sedanjost in prihodnost.

Več desetletij je spomin na drugo svetovno vojno določala črno-bela pripoved o osvobodilnem boju na eni in izdajalcih na drugi strani, v kateri ni bilo prostora za zločine, povzročene v imenu osvobodilnega boja, niti za njegovo zlorabo s strani komunističnega vodstva za zagotovitev in nato utrditev lastne oblasti. Z demokratizacijo slovenske družbe je postala revizija takšne enostranske pripovedi, ki je bila utemeljena ideološko, in ne zgodovinopisno, nujna. Z vso jasnostjo se je pokazalo, da je bila druga svetovna vojna v Sloveniji zelo kompleksno dogajanje, z značilnostmi, ki jih pri drugih narodih v takšni obliki ali vsaj v takšnem obsegu ni srečati. V njej so se na naših tleh prepletali okupacija, osvobodilni boj, revolucija, protirevolucija, kolaboracija in državljanska vojna. Se pa ob tej zgodovinopisni reviziji soočamo s težnjami, da bi eno poenostavljeno pripoved zamenjali z drugo, diametralno nasprotno, zreducirano na revolucijo in odpor zoper njo, ki je ravno tako ideološka, le z drugačnim predznakom.

Nerazčiščen odnos do preteklosti, s katero se je treba soočiti v vsej njeni resničnosti, saj je razčiščenje edina pot do katarze in pomiritve, nas hromi na številnih področjih našega skupnega življenja. Vendar to ne pomeni, da moramo imeti vsi enak pogled na dogajanje v drugi svetovni vojni v Sloveniji. Uniformiran pogled v demokratični družbi ni mogoč. Moramo pa imeti soglasje o temeljnih vrednotah, na katerih temeljimo kot narodna skupnost Slovencev. V etičnem smislu zato o dogajanju med drugo svetovno vojno in neposredno po njej ne bi smelo biti sporno, da je bil upor proti okupatorjem upravičen, da sta bila polastitev

narodnoosvobodilnega boja s strani komunistične partije in z njo povezani revolucionarni teror neupravičena, da je bil odpor proti temu terorju upravičen in da je bila pri tem oborožena kolaboracija z okupatorjem neupravičena.

Ko torej obsojamo revolucionarno nasilje, ne obsojamo obenem tudi narodnoosvobodilnega upora, ki je navdihujoče dejanje in eden od temeljev naše državnosti. In ko obsojamo kolaboracijo z okupatorjem, prav tako ne obsojamo odpora proti revolucionarnemu nasilju. Ob tem priznavamo načelo osebne odgovornosti vsakega posameznika in pravico vsakega izmed nas do kritične presoje namenov in dejanj na osebni in kolektivni ravni.

Največja tragedija druge svetovne vojne v Sloveniji je bil bratomorni spopad med Slovenci samimi z mnogimi žrtvami na partizanski in nasprotni strani. Soodgovornost in krivdo zanj nosita obe strani. Na obeh straneh so bili storjeni tudi številni zločini. Med njimi po svoji strahovitosti izstopa poboj tisočev domobrancev in civilistov, ki ga je komunistična oblast zakrivila takoj po koncu vojne. Vsak zločin je zavržno dejanje, še zlasti zavržen in v nasprotju s temeljnimi pravnimi in civilizacijskimi načeli pa je zunajsodni množični poboj v času miru. Za zločine ni opravičila. Lahko jih le obžalujemo in poskrbimo za pietetni spomin na žrtve, ki je hkrati opomin vsem nam, da se podobna tragedija ne ponovi nikoli več.

Pravica do groba, ki izhaja iz posvečenosti mrtvih kot ene od pravrednot svetovnega etosa, povezana z zahtevo za rehabilitacijo žrtev medvojnega in povojnega nasilja in popravo krivic, je na samem začetku pravne ideje med Slovenci. Sprva je živela le med poraženci vojne v emigraciji, saj za zmagovalce in odločevalce v komunistični Sloveniji politično in ideološko ni bila sprejemljiva. Pravni diskurz v domovini so odprli šele političnodisidentski in civilnodružbeni glasovi v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, dokler ni bila narodna sprava leta 1990 splošno prepoznana kot pomembna podlaga za doseganje enotnosti, potrebne za narodno in državno osamosvojitve. Vrhunec tedanjih in sploh vseh dosedanjih pravih prizadevanj je bila slovesnost v Kočevskem rogu. Bila je dogodek najglobljega pomena, saj so bili z njim v slovensko občestvo prišteti dotlej zamolčani. In bila je dogodek največjega upanja, da je spravo med Slovenci vendarle mogoče doseči.

Intenzivnost pravih prizadevanj je po osamosvojitvi precej nihala. A najpomembnejše je, da se je začelo, čeprav počasi in z velikimi, pogosto pravi nedojemljivimi težavami, s celo vrsto aktivnosti za popravilo krivic, ohranjanje spomina in ugotavljanje dejstev. Dolg do mrtvih je bil na takšen način vsaj delno poravnani, čeprav je pot do zaprtja tega poglavja še dolga. Da bi presegli razlike, ki nas razdvajajo, in dosegli družbeno soglasje o temeljnih stvareh našega narodnega bivanja, je predvsem potrebna sprava med živimi. Ob demokratičnem priznavanju ideoloških in političnih razlik med nami je ta mogoča le na etični in s tem na medčloveški ravni. To pomeni, da je naše stališče do zla, ki smo si ga prizadeli kot narod, lahko utemeljeno in opredeljeno le v okviru univerzalnih etičnih vrednot. Rove, izkopane v drugi svetovni vojni, zastavljene pa že veliko prej, bomo lahko presegli le ob nedeljivem pripoznanju teh vrednot in nedvoumnem razlikovanju med dobrimi in zavržnimi dejanji.

S preteklostjo neobremenjeno družbeno sožitje je mogoče doseči le s prizadevanjem za resnico o medvojnih in povojnih dogodkih in z njihovim ocenjevanjem na podlagi občeveljavnih etičnih načel ter s pietetnimi in spominskimi dejanji, ki bodo namenjena vsem padlim, pobitim in umorjenim. Kolikor je le mogoče, moramo popraviti krivice, prenehati z medsebojnimi obtoževanji, izključevanji in instrumentaliziranjem zgodovine ter pri vsem tem spoštovati drugače misleče.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti poziva slovensko javnost, še zlasti njen politični del in vse dejavnike javnega življenja, da se tej izjavi pridruži, jo posvoji in deluje v skladu z njo v skrbi za našo skupno prihodnost.

(Sprejeto na dopisni skupščini SAZU, ki je potekala med 22. in 25. februarjem 2021)«

Vir: Izjava SAZU o slovenski spravi. URL:
<https://www.sazu.si/events/604f373d12416e9924e4eac7> (Dostop: 30. 10. 2024).

Kateri razlog za razkol med Slovenci navaja Izjava?

Odgovor: Črno-beli pogled ene in druge strani na ravnanje nasprotne strani.

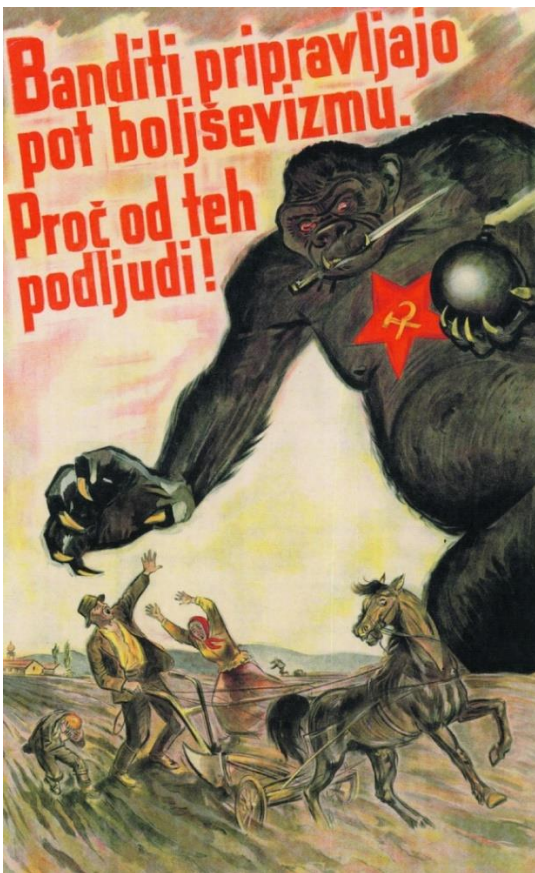
Kateri dve komponenti kompleksnega dogajanja med drugo svetovno vojno izjava pripiše vsaki strani? Katera je po vašem mnenju legitimna in katera ne?

Odgovor: Eni strani osvobodilni boj in revolucijo, drugi strani protirevolucijo in kolaboracijo. Različni odgovori učencev.

Kako bi ti razložil/-a pojem sprava?

Različni odgovori.

Irena Paradžik Kovačič

P kot partizansko, B kot belogardistično. FotoArhiv NUK. URL:

<https://old.delo.si/kultura/vizualna-umetnost/p-kot-partizansko-b-kot-belogardisticno.html> (30. 10. 2024)

Koga ali kaj predstavlja karikatura?

Odgovor: Karikatura v obliki šimpanza predstavlja nevarnost komunizma oziroma komunistične vojske oziroma partizanov.

Kaj predstavljajo njeni simboli?

Odgovor: Simbol rdeče zvezde predstavlja revolucionarno vojsko ali partizane.

Ali je vsebina predstavljena realno ali satirično?

Odgovor: Vsebina je predstavljena satirično. Gre za močno pretiravanje.

Kakšno je sporočilo karikature?

Odgovor: Sporočilnost karikature je, da se je treba upreti prihajajoči komunistični nevarnosti v obliki partizanske vojske in komunistične oblasti.

Kakšno je stališče karikaturista do dogajanja?

Odgovor: Karikaturist močno nasprotuje revolucionarni strani in jo prikazuje v najbolj strašni obliki.

Na kateri strani v državljanski vojni bi bil lahko avtor plakata oz. karikaturist? Pojasni.

Različni odgovori.

Petra Štampfl

Vir 1: Povojni poboji in grobišča

»S povojnimi poboji označujemo izvensodne pomore vojnih ujetnikov in civilistov neposredno po koncu druge svetovne vojne. To so povojne revolucionarne čistke, imenovane tudi čiščenja, ki jih je po vzoru sovjetske revolucije, zaukazala in izvedla tedanja jugoslovanska državna, partijska in vojaška oblast pod vodstvom Josipa Broza Tita.

Večina pobojev na Slovenskem je bila izvedena od maja do julija 1945 (v drugih delih Jugoslavije od oktobra 1944 naprej). Med žrtvami pa je bilo največ slovenskih domobrancev (ki so jih zavezniki vrnili ali pa so bili zajeti doma) ujetnikov iz drugih jugoslovanskih pokrajin, nemških vojnih ujetnikov in tudi civilistov.

Izvensodni pomori so se dogajali tudi drugje v Evropi, vendar nikjer — če vzamemo v obzir število prebivalcev - tako številčni kot na ozemlju Slovenije, kamor se je maja 1945 zlilo veliko število vojakov in civilistov z vseh območij tedanje Jugoslavije.

Obračun zmagovalcev in novih oblasti s poraženci - in nato z razrednimi in političnimi dejanskimi in namišljenimi nasprotniki - je bil posebej krut, saj so bile likvidacije izvršene brez sodnih postopkov, žrtve pa nato še izbrisane iz javnega spomina. Zločin se je namreč stopnjeval še z zaukazanim molkom in odvzemom pravice do groba. Njihova grobišča so bila desetletja načrtno in skrbno zamolčana. Zaradi prikritosti uvrščamo med prikrita grobišča tudi tista grobišča iz časa vojne, v katerih ležijo posmrtni ostanki pripadnikov oboroženih formacij protipartizanskega oziroma protikomunističnega tabora in tudi civilistov, ki prav tako niso mogli, niso smeli imeti svojega groba. Osebe in skupine, ki jim je osnovna človekova pravica – imeti grob, bila odvzeta. Za te kraje so se uporabljali različni izrazi: zamolčana grobišča, povojna grobišča, fojbe. V strokovni in publicistični literaturi pa se je najbolj uveljavil izraz prikrita grobišča. Doslej je evidentiranih 600 lokacij prikritih grobišč, večina od teh je še neraziskanih, neoznačenih in neurejenih. V Sloveniji je bilo po do sedaj znanih podatkih po koncu druge svetovne vojne od maja 1945 do

januarja 1946 pomorjeno več kot 14.000 Slovencev in nekaj deset tisoč pripadnikov drugih jugoslovanskih narodov, ki jih je konec vojne zatekel na slovenskih tleh, vendar se zaradi brisanja sledi za večino ne ve, kje so njihovi posmrtni ostanki.«

Vir: Ferenc, M. (2012). Prekopi žrtev iz prikritih grobišč. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 8. URL:
https://www.sistory.si/cdn/publikacije/46001-47000/46221/mitja_ferenc_prekopi_zrtev_2012_A.pdf (Dostop: 20. 10. 2024).

S pomočjo vira 1 razložite, kako avtor pojasnjuje, kaj so poveljni poboji.

Odgovor: Avtor pojasnjuje: To so zunajsodni pomori oziroma revolucionarne čistke vojnih ujetnikov in civilistov neposredno po koncu druge svetovne vojne. Ukazala in izvedla jih je tedanja jugoslovanska partijska in vojaška oblast pod vodstvom Josipa Broza - Tita.

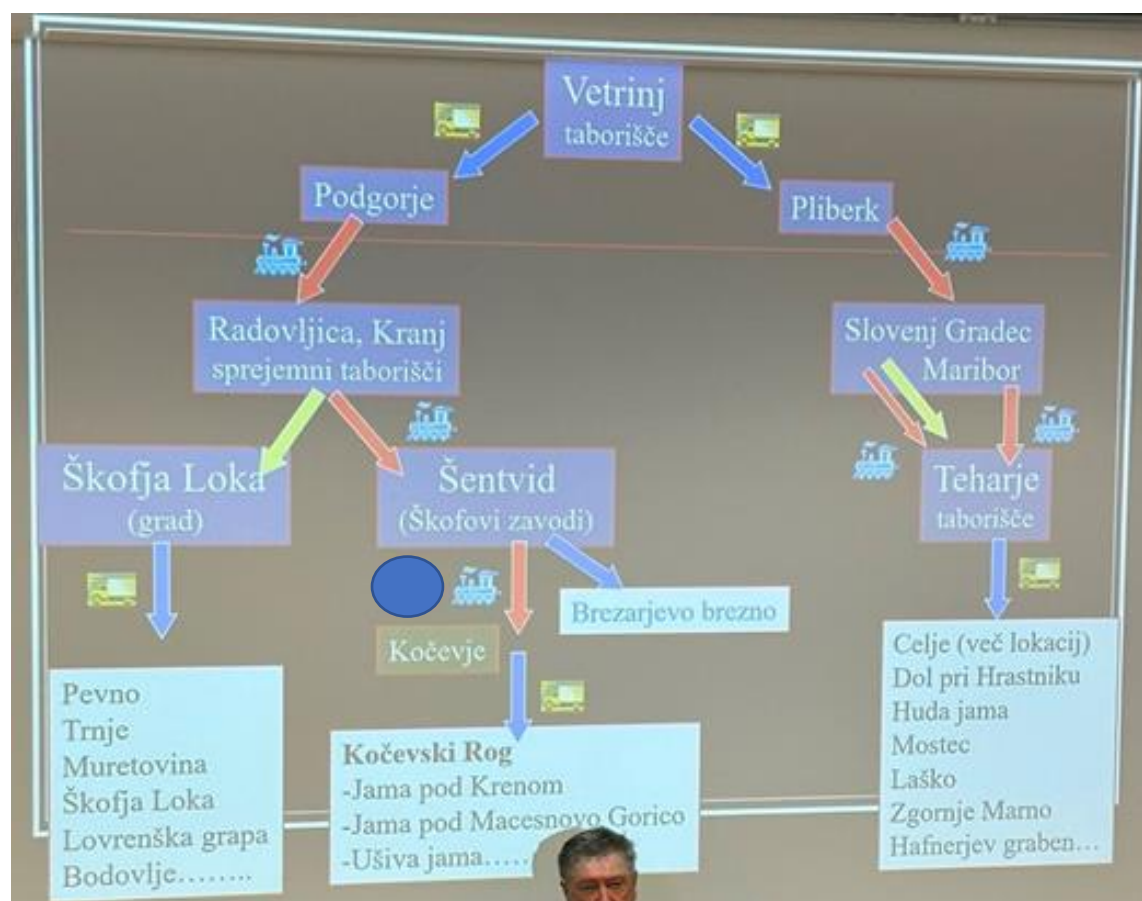
V zaključnih vojaških operacijah so se pripadniki Slovenskega domobranstva zaradi strahu pred nasiljem umaknili proti Avstriji, da bi se predali Britancem. S pomočjo vira 2 navedite, kako avtor pojasnjuje, kaj se je s temi enotami zgodilo po prihodu v Avstrijo.

Odgovor: Avtor opisuje: Protifašistični zavezniki so sprejeli dogovor, da bodo kolaboracioniste vračali v matične države. Tako so tudi domobranci in civiliste, zbrane v taborišču Vetrin, predali jugoslovanskim oblastem. Anglo-Američani so jih v Jugoslavijo vračali iz dveh smeri, in sicer iz Podgorja in Pliberka, kjer so jih prevzele jugoslovanske komunistične oblasti. Tiste iz Pliberka so prek Slovenj Gradca in Maribora prepeljali v Teharje, od tam pa na različne lokacije, kjer so jih pobili. Iz Podgorja so z vlakom potovali do Škofje Loke in Šentvida, nato pa iz Kočevja s tovornjaki v množična grobišča v Kočevskem rogu. Po vrnitvi v Jugoslavijo je bila torej večina domobrancev pobitih.

Iz vira 1 razberite, kako strokovna in publicistična literatura imenuje kraje, kjer ležijo posmrtni ostanki ljudi, ki jim je bila odvzeta pravica do lastnega groba?

Odgovor: V strokovni in publicistični literaturi se je najbolj uveljavil izraz prikrita grobišča, poleg tega pa še zamolčana grobišča, povojna grobišča, fojbe.

Vir 2: Transporti vrnjenih domobrancev

Anglo-ameriške sile so se z Jugoslovani dogovorile, da jim bodo iz Avstrije vrnile vojne ujetnike. Slovence, ki so bili internirani v taborišču na Vetrinjskem polju, so vrnili med 27. in 31. 5. 1945, in sicer v dveh smereh. Angleži so jih pripeljali do

železniških postaj Podgorje in Pliberk; za slednje je bila končna postaja taborišče Teharje v Celju, potem pa grobišča Huda jama, Hafnerjev greben, Mostec idr.

Iz Podgorja (Maria Elend) pa so potovali skozi karavanški predor do Kranja, Škofje Loke, en del na škofjeloški grad, pretežni del pa v taborišče Šentvid. Od tam so jih z vlaki prepeljali do Kočevja, nato pa s tovornjaki v množična grobišča v Kočevskem rogu. Tu sta najbolj poznani grobišči pod Krenom in Jama pod Macesnovo gorico.

Vir: Povzeto s predavanja in sheme dr. Ferenca z naslovom *Povojni poboji, prikrita grobišča, sprava*, 27. 9. 2024 na Filozofski fakulteti UL. Fotografija: Petra Štampfl.

S pomočjo vira 2 navedite, katere kraje avtor navaja, da je bilo na slovenskem ozemlju največ pobojev.

Odgovor: Avtor navaja, da je bilo na slovenskem ozemlju največ pobojev izvedenih v Kočevskem rogu, Barbarinem rovu v rudniku Huda jama ...

Raziščite, kako je Republika Slovenija poskrbela za odkrivanje in označevanje grobišč.

Odgovori po smislu.

Dodatna naloga:

Slovenska javnost je prvo pisno pričevanje o povojnih pobojih prebrala v intervjuju Borisa Pahorja z Edvardom Kocbekom. Na spletni strani preberite intervju Edvard Kocbek – pričevalec našega časa <https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-K2TTCTVQ> in odgovorite na spodnja vprašanja.

- Razložite, kje je bil intervju objavljen in zakaj tam.
- Kaj je o povojnih pobojih v intervjuju povedal Edvard Kocbek in kakšno stališče je zavzel?
- Argumentirajte, zakaj Pahorjev intervju s Kocbekom predstavlja eno ključnih političnih prelomnic v sedemdesetih letih 20. stoletja v Sloveniji.

Kristina Pečečnik

**»Komu zvoni v Tezenskem gozdu pri Mariboru, na prizorišču največjega
povojnega morišča v Evropi?**

Piše: mag. Dejan Kaloh

Na prizorišču največjega povojnega morišča v Evropi, zverinsko pomorjeni še dandanes nimajo miru, čez njihova trupla je namreč speljana avtocesta. In ga ne bodo niti nikoli imeli ...

Točno pred 9 leti, avgusta 2007, so se preiskovalci pod vodstvom zgodovinarja Mitje Ferenc drugič (pa tudi zadnjič!) vrnili – dobessedno – na kraj največjega množičnega zločina po koncu 2. svetovne vojne v Evropi, v Tezenski gozd pri Mariboru. “V tem primeru gre zagotovo za enega največjih, če ne celo največje povojno grobišče v Evropi“, je takrat na Teznem pri Mariboru povedal vodja preiskave Ferenc.

A največje povojno morišče v Evropi so odkrili že leta 1999, ko so čez Tezenski gozd gradili avtocesto. Ko so preiskovalci sondirali protitankovski jarek v tamkajšnjem gozdu, so samo na 70 metrih izkopali kar 1.179 trupel, kar pomeni, da so bili

umorjeni v jarek nametani v več plasteh. Posmrtni ostanke je sicer mogoče najti nekje na globini metra in pol pod zemljo pa tja do okoli dva metra in pol. S sondiranjem so nadalje ugotovili, da je jarek vsaj v dolžino 930 metrov napolnjen z žrtvami, kar bi po matematičnem izračunu pomenilo okoli 15.000 žrtev. To so dejansko gromozanske številke, a kot kaže, da je število žrtev na Teznem veliko večje od prvih ocen, ko se je govorilo “samo” o 15.000 žrtvah, neuradne številke so šle celo do neverjetnih 50.000 žrtev! Protitankovski jarek je sicer bil izkopen skozi Tezenski gozd med Dravo in cesto Celje-Maribor, dolg pa je bil približno tri kilometre in pol.

V tezenskem protitankovskem jarku, je (dokazano) končalo daleč največ Hrvatov (gre dejansko za največje morišče Hrvatov, pobitih ob koncu druge

svetovne vojne – to so bili pripadniki hrvaških oboroženih sil, ki so se poleti 1945 pred
komunističnimi silami umaknili iz Hrvaške v Avstrijo. Od tam pa so jih britanske
okupacijske oblasti vrnile v Jugoslavijo), preiskovalci pa domnevajo, da so komunisti
noter pometali tudi črnogorske in srbske četnike, zagotovo pa tudi kar nekaj
slovenskih in še kakšnih drugih žrtev komunizma. Prav tako so prepričani, da
povojna komunistična oblast tukaj ni ubijala le vojaških oseb, pač pa tudi otroke in
ženske...

Evropi izvensodno obračunavali s sodelavci okupatorja in z vsemi drugimi
“sovražniki” po vojni vladajočih, a z zelo pomembno razliko. “Toda ko je bil tam
človek ubit, so bili njegovi posmrtni ostanki izročeni sorodnikom. To nas loči od teh
držav. V Sloveniji na stotine družin ne ve, kje ležijo njihovi svojci ...”«

Vir: Komu zvoni v Tezenskem gozdu pri Mariboru, na prizorišču največjega
povojnega morišča v Evropi? URL: <https://www.politikis.si/2016/08/komu-zvoni-v-tezenskem-gozdu-pri-mariboru-na-prizoriscu-najvecjega-povojnega-morisca-v-evropi/> (datum dostopa: 28. 10. 2024).

O čem govori besedilo?

Odgovor: O odkritju enega največjih povojnih grobišč v Evropi. O izkopavanju
posmrtnih ostankov. O spominskem obeležju.

Izpiši podatek, kdaj so odkrili omenjeno najdišče.

Odgovor: Leta 1999, ko so čez gozd gradili avtocesto.

V članku je naveden raziskovalec zgodovinskega dogodka (Mitja Ferenc). Kaj je po poklicu in kakšno vlogo je imel pri raziskovanju?

Odgovor: Zgodovinar (in vodja preiskave najdenega grobišča).

ČETRTE DEL:

NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO
GRADIVO

So bili Goti arijanci?

Kristina Pečečnik

Vir: Zemljevid preseljevanja ljudstev. URL:

[https://www.ucimte.com/?q=interaktivni_ucbenik/1000157&goto=epubcfi\(/6/240!/0\)](https://www.ucimte.com/?q=interaktivni_ucbenik/1000157&goto=epubcfi(/6/240!/0))

(Dostop: 28. 10. 2024) ali Bregar Mazzini, S. idr., (2021). Digitalni učbenik za zgodovino v sedmem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d., str. 118.

Z zemljevida razberi, katera ljudstva so se preseljevala.

Odgovor: Preseljevanje so sprožili Huni, preseljevali so se Germani in Slovani.

Z zemljevida razberi, v katerem stoletju so se preseljevali Germani in v katerem Slovani.

Odgovor: Germani so se preseljevali predvsem v 5. stoletju, Slovani pa v 6. stoletju.

Kam sodijo Goti, katero ljudstvo so Goti?

Odgovor: Goti so germansko ljudstvo.

Saša Perović

Vir: Wikipedija. Teoderikov mavzolej. URL:
https://sl.wikipedia.org/wiki/Teoderikov_mavzolej (Dostop: 14. 10. 2024).

Pojasni pojem mavzolej. Najdeš mogoče kakšno sopomenko tej besedi?

Odgovor: Mavzolej je razkošna stavba, namenjena grobnici. Grobnica, kapela.

Iz katerega materiala je bil zgrajen mavzolej? Poblížje poglej streho mavzoleja in ugotovi, iz koliko komponent je sestavljena.

Odgovor: Kamna. Sestavljena je iz ene komponente, torej samo en kamen, izklesan v obliki kupole.

V katerem Italijanskem mestu se nahaja mavzolej? Pomagaj si s spletom.

Ravena.

Dodatno vprašanje: Glavno mesto katere germanske državne tvorbe je v zgodnjem srednjem veku to mesto predstavljalo?

Vzhodnogotska država/Ostrogoti.

Vanja Likar

Vir: Grobnica Teoderika Velikega v Raveni. URL:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Goti#/media/Slika:Tomb_of_Theoderich_the_Great_Ravenna.jpg (25. 10. 2024).

Fotografija je objavljena tudi v: Frantar, Š., Krivec Čarman, D., Škrlić Počkaj, S., Golob, N., Vičič Krabonja, M., Lazar, T., Oblak, M. (2019). Zgodovina 2: srednji in novi vek. Učbenik za zgodovino v 2. letniku gimnazij. Ljubljana, Mladinska knjiga Založba d.d., str. 12.

Med katere arhitekturne sloge bi lahko uvrstil grobnico?

Odgovor: Med rimsko arhitekturo s pridihom bizantinske arhitekture.

Kdo je bil Teoderik Veliki?

Odgovor: Vzhodnogotski kralj.

Zakaj je grobnico postavil ravno v Raveni?

Odgovor: Ker je ustanovil Vzhodnogotsko (Ostrogotsko) kraljestvo s prestolnico v Raveni.

Katarina Bittner Gerželj

»Lokacija bitke pri Frigidu je sporna, najverjetneje se je odvijala ob vznožju Julijskih Alp v bližini današnjega Vrhpolja pri Vipavi in potoka Hubelj, k zmagi Teodozijeve vojske pa naj bi (že po opisih bitke sodeč) močno pripomogla za te kraje značilna močna burja. Za Teodozija je bitka pomenila popolno zmago, za pogane pa, nasprotno, popoln poraz. Teodozij je po bitki naredil krščanstvo za edino legalno vero v imperiju.

Kljub temu pa so v bližini Vrhpolja postavili spominsko obeležje na kraju, kjer naj bi po izročilu Teodozij pred bitko molil za nevihto, ki naj bi mu jo bog kasneje podaril. Z zmago pri Frigidu je Teodozij še zadnjič za kratek čas uspel združiti Rimsko cesarstvo. Umrli je le štiri mesece kasneje, januarja 395.«

Vir: Osmanagić, Danijel. 394 – Začetek bitke pri Frigidu. Ljubljana: IZRA, Inštitut za zgodovinske raziskave, 5. september 2018. URL: <https://zgodovinanadlani.si/394-zacetek-bitke-pri-frigidu/> (Dostop: 3. 10. 2024).

Iz besedila razberi, kateri naravni pojav naj bi pomagal Teodoziju do zmage in v kateri vasi na vipavskem danes stoji Teodozijev spomenik?

Odgovor: Burja, Vrhpolje.

Dodatna razlaga učitelja: Razni viri (Claudius Claudianus, Ambrosius – De obitu Theodosii, Rufinus, Augustinus in Orosius), ki omenjajo bitko pri Frigidusu, poročajo o orkanskem vetru, ki naj bi butnil v vojake in odločilno spremenil potek bitke. Burja v Vipavski dolini (in seveda tudi na območju Sanaborja in Cola) večkrat v letu piha s silovito močjo. V takih primerih bi bilo streljanje z lokom ali pa metanje kopij proti burji dokaj oteženo ali celo onemogočeno. Ravno tako bi bilo oteženo upravljanje ščitov, v katere bi butali sunki vetra. Vojaki, ki bi stali v obrambi z obrazom, obrnjenim proti burji, bi s težavo gledali proti napadalcem, saj močna burja nosi s seboj tudi prah, zemljo, listje in drugo, kar je zelo moteče za oči. (Vir: Luks, A. Bitka pri Frigidu. Diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede univerze v Ljubljani, 2016.) Teodozijev spomenik je bil postavljen v vasi Vrhpolje leta 1994. Je delo Lucijana Lavrenčiča, rojenega leta 1969.

PETI DEL:

NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO
GRADIVO

Zgodnji Slovani kot fenomen in problem

Daša Golavšek Kohne

Preberi vir in iz prebranega vira poišči vzrok za preseljevanje Germanov, ki ga navaja Pavel Diakon.

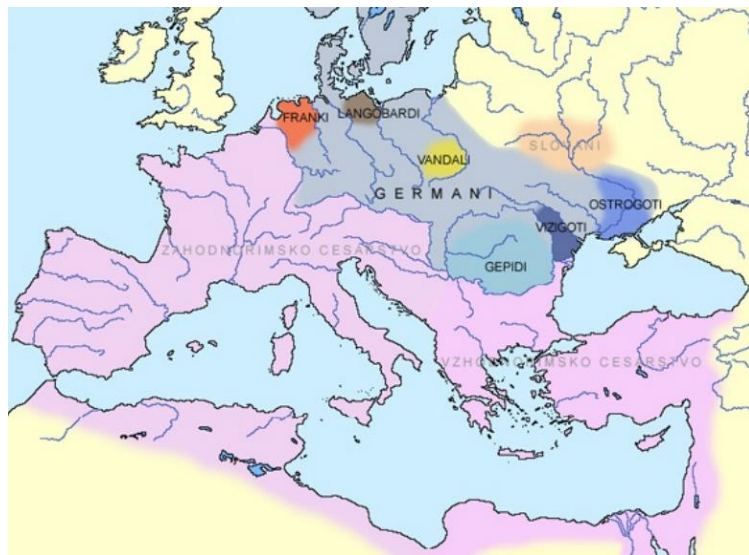
3. »Iz te preobljudene Germanije torej pogosto odpeljujejo neštnevilne čete ujetnikov in jih prodajajo južnim narodom. Često so se od tod izselila tudi mnoga plemena, ker dežela toliko ljudi rodi, kolikor jih ne more preživljati. Prizadela so tudi dele Azije, zlasti pa sosednjo Evropo. O tem pričajo vsepovsod porušena mesta po vsem Iliriku in Galiji, zlasti pa v nesrečni Italiji, ki je izkusila divjost skoraj vseh tistih plemen. Gotje in Vandali, Rugiji, Heruli in Turcilingi in tudi še druga divja in barbar-ska plemena so prišla iz Germanije.«

Pavel Diakon: Zgodovina Langobardov. Maribor: ZO, 1988. 7.

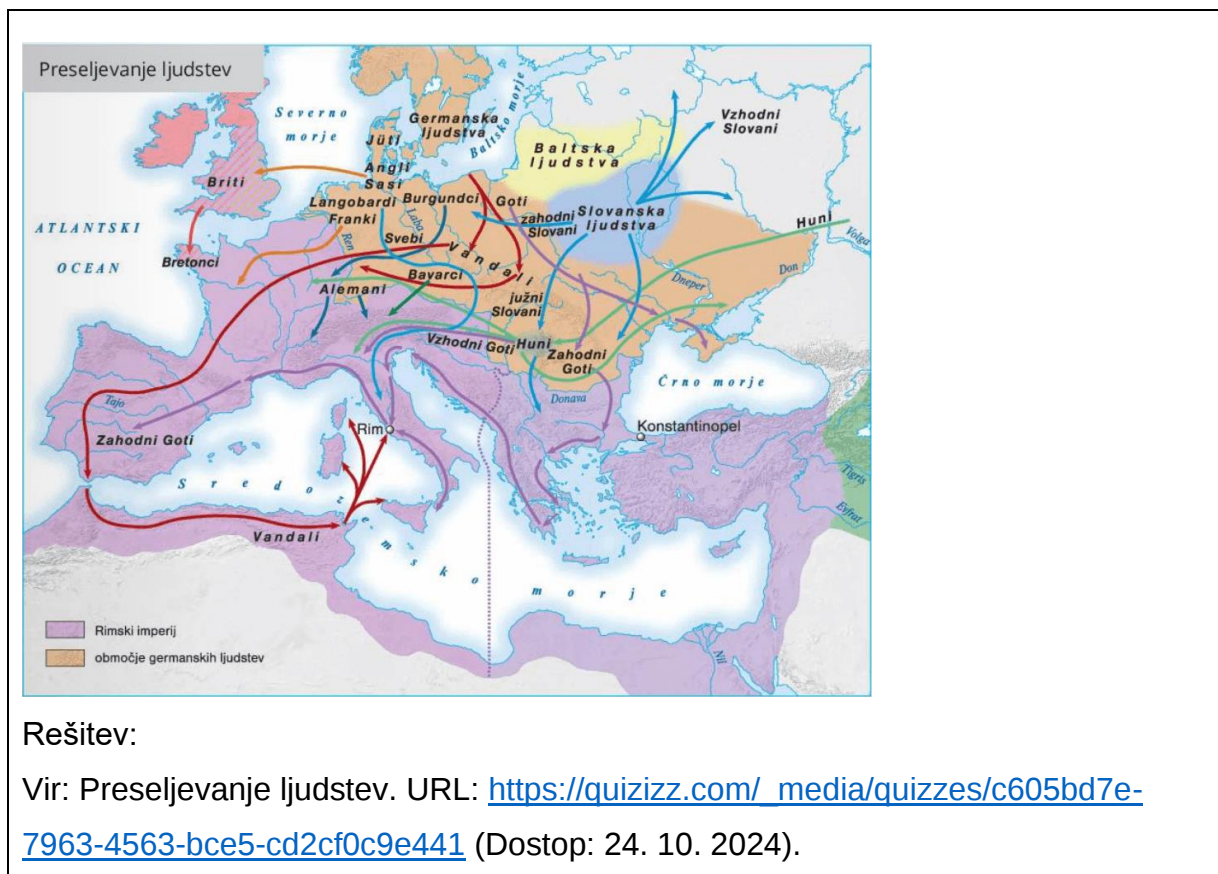
Vir: Pavel Diakon: Zgodovina Langobardov, Maribor: ZO, 1988, str. 7 v: Pastar, Z. in Sobotkiewich, J. (1998). Zgodovina 1. Delovni zvezek za prvi letnik gimnazije. Ljubljana, DZS, str. 113.

Odgovor: Zaradi prevelikega števila ljudi so mogli iskati nove obdelovalne površine za preživetje in nov življenjski prostor.

Na zemljevidu so vrisana območja pradomovine germanskih ljudstev in Slovanov. Na zemljevid vriši smeri njihovih selitev.

Vir: Germanska plemena, stran 6. URL: <https://www.ospodzemelj.si/files/2020/03/ZGO-7-Preseljevanje-ljudstev-in-posledice-2403.pdf> (4. 12. 2024)

Tina Hrastar

Vir: Slovenski evrski kovanci. URL: <http://www.evro.si/o-evru/slovenski-kovanci/index.html> (Dostop: 30. 10. 2024).

Kaj je upodobljeno na kovancu za dva centa?

Odgovor: Del rimskega stebra, Knežji kamen

Kdaj je bil skovan takšen motiv kovanca?

Odgovor: 2007

Zakaj ravno tega leta?

Odgovor: Ker je leta 2007 Slovenija prevzela novo denarno enoto – evro.

Zakaj je motiv knežjega kamna tako pomemben za Slovence, da so ga dali upodobiti na kovancu?

Odgovor: Predstavlja poseben (demokratičen) obred naših prednikov; predstavlja obliko organizirane državniške oblasti in simbol večstoletne težnje po samostojnosti in svobodi slovenskega naroda.

Nina Lončar

»Samo, po rodu Frank in nemara trgovec z orožjem, je izkoristil priložnost, se kot voditelj legitimiral v boju proti Avarom in postal vladar srednjeevropske in nasploh prve v zgodovini znane slovanske državne tvorbe. Njeno težišče je bilo severno od Donave, verjetno pa je obsegala tudi prostor kasnejše Karantanije v Vzhodnih Alpah. V neuspelem poskusu frankovskega kralja Dagoberta I., ki je hotel leta 630 uničiti Samovo državno tvorbo, so namreč poleg frankovskih in alemanskih čet sodelovali tudi Langobardi, katerih delovanje je lahko bilo naperjeno le proti njihovim alpskoslovanskim sosedom.«

Vir: Štih, P., Simoniti, V. (2010). Na stičišču svetov. Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja. Ljubljana, Modrijan založba, d.o.o., str. 30.

O kateri slovanski državni tvorbi, ki jo je vodil Samo, govori vir?

Odgovor: Samova državna tvorba oz. Samova plemenska zveza.

Iz vira razberi, kaj je bil po rodu kralj Samo?

Odgovor: Po rodu je bil Frank.

Kje avtor navaja, da naj bi bilo glavno težišče Samove državne tvorbe?

Odgovor: Severno od Donave

Iz besedila razberi, katera germanska plemena so želela uničiti Samovo državno tvorbo?

Odgovor: Franki, Alemani in Langobardi.

ŠESTI DEL:

NALOGE/VPRAŠANJA NA RAZLIČNO SLIKOVNO IN PISNO
GRADIVO

Zgodovina podnebja pri pouku zgodovine

Janja Zupan

Temperaturne rekonstrukcije za 7 svetovnih regij od začetka našega štetja dalje

Kronologija začetka in konca male ledene dobe?

ok. 1580 – ok. 1850

Year: 1 200 400 600 800 1000 1200 1400 1600 1800 2000

Vir: Moinuddin, A. et al., 2013. Continental-scale temperature variability during the past two millennia. *Nature Geoscience* 6(April), 339–346 & Corrigendum (2015).
URL: <https://www.nature.com/articles/ngeo2566> (14. 10. 2024)

Z grafa izpiši eno toplo in eno hladno obdobje iz evropske zgodovine.

En primer odgovora: Toplo obdobje od 1 do ok. leta 130 n. št.; hladno obdobje od ok. 1580 do ok. 1850.

Ali meniš, da je zgornji graf zadosten zgodovinski vir za podajanje sklepov o vplivu podnebja oz. temperatur na kmetijstvo v določenem obdobju v preteklosti? Utemelji.

Odgovor: Zgornji graf je zgolj eden izmed zgodovinskih virov. Priporočljivo je, da uporabimo več različnih virov in jih med sabo primerjamo.

Dopolnitev učitelja: Za celostno predstavo bi morali raziskati, ali so razlogi za slabe letine tičali še kje drugje, kakšne so bile značilnosti kmetijstva na posameznem območju, kako je posamezno območje z zunanjimi dejavniki morda poskušalo stanje izboljšati ter ali je podnebje res vplivalo na vsa območja v enaki meri. Torej, preveriti širše družbene, demografske in politične razmere.

Dodatna naloga:

Razmisli, na kakšen način so si v zgodovini (ko še niso poznali koncepta podnebnih sprememb) razlagali ekstremne razmere, v katerih so živeli/ki so jih doletele. Navedi vsaj en primer.

Primer odgovora: Obračali so se na vero in verjetje v nadnaravne sile (npr. čarovništvo). Npr. v novem veku so se v času ekstremne ohladike na vseh celinah pojavile množične usmrtitve čarovnic, ki so bile med drugim obtožene tudi za slabe letine.

Lucija Prihavec Mahorčič

Vir: Čeč, D. (2017). Gospodarska in družbena kriza zaradi izbruha vulkana Tambora v Indoneziji aprila 1815. Zgodovina v šoli, 25, št. 1, str. 3–16. URL: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/01_DragicaCec.pdf (Dostop: 19. 10. 2024).

Katere tri spremembe navaja avtorica, da jih je imel izbruh vulkana Tambora na vreme? Glej strani 4 in 5.

Možni odgovori: V Evropi in v ZDA je s svojimi dolgotrajnimi učinki povzročil najhladnejše leto v zadnjih 250 leti, na površju Zemlje so bile izmerjene nižje dnevne temperature. Povzročil je tudi slikovite jutranje in večerne zarje in tudi obdobje nenavadno toplega vremena v zimi 1816/1817.

Pri katerih poljščinah je avtorica ugotovila, da se je izkazoval manjši pridelek po izbruhu vulkana? Pomagaj si s stranjo 7 pri rubriki Družbeni in gospodarski učinki izbruha vulkana.

Možni odgovori: Manj je bilo pridelanega žita in krompirja, saj so pridelali od 10 do 40 odstotkov manj. Manj so pridelali krme, sena je bilo manj in žit za živino.

V rubriki Kriza in družbene spremembe avtorica opisuje tudi delovanje bank. Navedi, katere varovalke za varčevalce v angleških bankah leta 1817 navaja avtorica?

Možni odgovori: (Navada je bila, da denar naložen v bankah ni bil varen, če so banke propadle. S posebnim zakonom pa so v Angliji leta 1817 uvedli vrsto varovalk, s katerimi so določili, kje morajo banke nalagati denar in kako je zavarovan denar posameznika. To je v praksi pomenilo, da je.)

Avtorica navaja, da je država zagotavljala, da bo varčevalec lahko dvignil naloženi denar kadar koli in brez omejitev, zlasti je bilo to pomembno v času krize, ko ga je potreboval.

Ivan Cepanec

KROG TRETJI PEKLA VEČEN DEŽ NAMAKA,
NAČIN IN SNOV STA VEČNO MU ENAKA.

SKOZ MRAK SNEŽI, DEBELA TOČA BIJE
IN ČRNA BROZGA VEČNO NANJE KAPLJE
IN SMRAD PUHTI IZ ZEMLJE, KI TO PIJE.
(Dante: Božanska komedija/Pekel/Spec VI)

Vir: Dante Alighieri: Božanska komedija, Pekel, Spec VI. URL:

https://sl.wikisource.org/wiki/Bo%C5%BEanska_komedija/Pekel/Spec_VI (Dostop: 29. 10. 2024).

Slika: Dante Alighieri: Božanska komedija, Pekel, Spec VI: Požeruhi (severna Italija, konec 14. stoletja)

Vir: Dante Alighieri, Božanska komedija, Pekel, Spev VI: Požeruhi (severna Italija, konec 14. stoletja). URL: <https://mittelalter.hypotheses.org/12062> (Dostop: 29. 10. 2024).

Preberi besedilo. Opiši vremenske razmere, ki jih opisuje besedilo.

Možni odgovori: Besedilo opisuje slabo vreme. Prisotna (značilna) sta dež in sneg, pada tudi toča, mrzlo je.

Dodatno vprašanje: Premisli, zakaj bi tako vreme lahko označili kot enega izmed dejavnikov krize življenja v Italiji v 14. stoletju.

Možni odgovori: Slabe vremenske razmere, ki so opisane v besedilu, so povzročale slabo voljo in nezadovoljstvo. Vreme je vplivalo na slabo letino, zaradi česar je prihajalo do lakote, bolezni in smrti.

Zakaj je po tvojem mnenju pesnik Dante na tak način prikazal krog pekla, v katerem so po njegovem mnenju trpeli predvsem požeruhi? Na kakšno težavo v družbi konec 14. stoletja je poskušal opozoriti? Pomagaj si s sliko.

Možni odgovori: Požeruhi, kot jih opisuje Dante, so tisti, ki si jemljejo več od ostalih, ki v tem oziru mislijo samo nase in se ne ozirajo na trpljenje drugih. Njihova kazen v posmrtnem življenju je taka, da zaradi neprijazne pokrajine pekla trpijo podobno usodo kot tisti, ki so jim požeruhi jemali vse življenje, zdaj pa bodo v večnosti sami izkusili tako pomanjkanje.

Darja Gorup

ČAROVNIŠKI PROCES PROTI APOLONIJI N.

22. junija 1661. leta je bila h krvnemu sodniku na Štajerskem pri gosposčini Hrastovec privedena na običajno zaslišanje zaradi ukvarjanja s čarovništvom neka Apolonija. V navzočnosti Jakoba Odertha, Wolfa Lovrenca Lampertiča in Jerneja Risserja je po dobrem (izpraševanje brez mučenja) in bolečem (izpraševanje z mučenjem) zaslišanju priznala očitane zločine.

Njeno krstno ime je bilo Apolonija, svojega priimka pa ni vedela. Bila je sicer neporočena, kljub temu pa je imela z lahkotivci dva otroka, od katerih je eden do časa procesa umrl, drugi pa je še živel. Stara je bila okoli 26 let.

V ječo so jo zaprli zato, ker jo je ovadila Margareta Kejdič, ki je bila zaradi čaranja in sodomije s hudičem sežgana na grmadi. Apolonijo je obtožila, da je nekoč ukradla sveto hostijo in jo dala njej. Margareta je to potrdila s svojo smrtjo, Apolonija pa njene izjave ni zanikala. Rekla je, da je to hudo kaznivo dejanje zagrešila zato, ker jo je Margareta neprestano prosila, naj ji prinese hostijo. Zaradi ljubega miru ji je končno ustregla. Tako je pred letom dni okoli velike noči odšla k molitvi in spovedi k Sv. Juriju. Hostijo je z umazanimi rokami vzela iz ust, jo zavila v bel papir in jo odnesla Margareti. Pozneje so ona, Margareta in njena dekla Marina odlomile košček hostije, ga vrgle v lonec, dodale korenje in različna zelišča ter vse skupaj dobro premešale. Zmes so nato vse tri kadile. Ko so pokadile, so odlomile še en košček hostije in ga vrgle v kad z vodo. Dodale so korenje in zelišča ter se v tej vodi okopale. Preostali, večji del hostije so shranile.

Na vprašanje, zakaj so to storile, je Apolonija povedala, da je Margareta hotela s tem pomagati svoji dekli Marini, da bi si končno dobila moškega in se poročila, poleg tega pa naj bi jim kopel pomagala, da bi se njihovi sovražniki spremenili v prijatelje. Ker na nadaljnja vprašanja ni hotela odgovarjati oziroma priznati vsega, česar jo je obdolžila pokojna Margareta Kejdič, so jo predali rablju, da bi z mučenjem izsilil iz nje priznanje. Po prvem in tretjem mučenju je "prostovoljno" priznala, da je vedela, da se Margareta ukvarja z zdravljenjem ljudi in da večino bolezni zdravi s kajenjem, z umivanjem in z drugimi hudičevimi in praznovornimi arcnijami.

Na koncu je Apolonija povedala, da je že dolgo molila in prosila, da ne bi hude zločinke Margarete nikoli spoznala, ker jo je z neprestanim prigovarjanjem zapeljala. Toda nobena molitev ji ni pomagala. Srčno ji je žal in zato bo radé volje umrla, da popravi svoje grehe, je končala svojo "prostovoljno" izpoved.

"27. junija 1661 je cesarsko krvno sodnišče za Štajersko pri zgoraj imenovanem visokem deželskem sodišču v Hrastovcu v prisotnosti spodaj zapisanih gospodov prisednikov namesto njegove visoke grofovske milosti, visokega in blagoslovljenega gospoda Erazma Friderika, grofa Herbersteinskega, barona v Neupergu in Lankowizu in gospoda v Hrastovcu na podlagi javnega kriminalnega prava sprejelo in razglasilo sodbo proti zločinki Apoloniji:

Mariborske zgodbe

Desna roka:

Gospod Miha Rüpfl
 Gospod Wolf Lovrenc Lampertič
 Gospod Filip Korber, trški sodnik
 Matija Jurgec

Leva roka:

Zaharija Niernberger
 Gašpar Weis
 Jernej Haiden
 Simon Feichtinger

Sodba

Po 172. členu zakonika Caroli 5., kakor tudi po štajerskem deželnem sodnem redu se vsakega, ki ukrade iz cerkve monštranco, v kateri je sveta hostija, kaznuje na smrt z ognjem pri živem telesu. Uboga grešnica Apolonija ni ukradla monštrance, temveč je vzela iz svojih grešnih ust sveti zakrament, ki ga je dobila iz duhovnikovih rok, in ga s svojimi umazanimi rokami tako na hudo kazniv način ukradla iz cerkve in ga pri polni zavesti dala čarovnici, ki naj bi sveto hostijo še bolj onečastila. Pri tem umazanem početju je celo sama sodelovala in naj bo zato kaznovana s hujšo kaznijo. Glede na to, da je Apolonija nerazsodna, preprosta, in da je ženska, ter da sama zase ni naredila nobene čarovnije, jo je deželskosodni gospod, upoštevajoč navedene olajševalne okoliščine, sklenil pomilostiti. Tako naj jo, Apolonijo, namreč, danes predajo v roke krvniku, ki naj jo odpelje na običajno sodno mesto, kjer naj jo z mečem usmrti, nje-no telo skupaj z glavo na grmadi sežge v pepel, ki naj ga zakoplje. "Bog naj se usmili njene uboge duše. Sodba se je tudi izvršila."

Hrastovec, 27. junija 1661 leta.

Janez Andrej Barth,
 cesarski krvni sodnik na Štajerskem

ZAKLJUČEK

Po dobri in boleči izpovedi (ali priznanju) na grofovskem gospostvu in visokem deželskem sodišču Hrastovec sta bili zločinka Margareta Kejdič in neka Apolonija, prva zaradi čaranja, druga zaradi kraje svetega zakramenta, obsojeni na smrt. Margareta Kejdič je bila usmrčena 22. junija, Apolonija pa 27. junija 1661.

Čarovnico,
 privezano na
 lestev, mečejo
 v ogenj,
 17. stol.

Vir: Varl, V., Tomažič, D., Radovanovič, S. (1997). Mariborske zgodbe. Maribor, Kapital, str. 44 in 45.

Iz besedila razberi, česa so bile obdolžene Apolonija N. in njene prijateljice in na kakšen način so bile kaznovane.

Predvideni odgovori: Obdolžene so bile čarovništva oziroma različnih zločinskih dejanj: kraja svete hostije, kuhanje juhe iz hostije ter ostalih zelišč, kajenje te zmesi, kopanje v taki kopeli.

Ker je Apolonija dejanje priznala in ga obžalovala, jo je sodišče pomilostilo. Zato so jo najprej obglavili, nato pa zažgali njeno telo.

Razmisli, kakšna je bila povezava med izbruhi kuge, boleznimi, vremenskimi nepravilnostmi (suše, mraz, poplave ...) ter iskanjem krivca zanje v čarovnicah.

Predvideni odgovori: preprosti ljudje so bili verni in vraževerni; niso si znali razumsko razložiti, zakaj prihaja do vremenskih nepravilnosti, bolezni; najlažje je za nesrečo okriviti nekoga, ki je nemočen ...

Kristina Vrtovec Repič

"Poročilo zdravnika iz vipavskega okrožja 1. 7. 1817:

»V Vipavski dolini je še aprila 1817 ležal sneg, kar se v tej dolini niso spomnili niti najstarejši prebivalci /.../ Umirali so oslabljeni ljudje tako zaradi šibkosti kot zaradi bolezni /.../«

Nato pa je svoje poročilo nadaljeval: »Marca so revnim kmetom pošle vse zaloge hrane, najprej so se obrnili k bogatim (za pomoč), a potem je tudi tem začelo zmanjkovati zalog. Nato pa je zmanjkalo hrane tudi tem in so zato odklanjali pomoč (revnim). /.../ Nekateri so želeli prodati zaloge vina, da bi dobili denar. A povpraševanja po vinu ni bilo. Zaradi tega je aprila stiska dosegla svoj vrhunec, tako da lačnemu želodcu niso imeli kaj dati. Zemlje ni kupoval nihče, prodajali so pa za majhno ceno vse, kar je bilo premičnega premoženja: orodje za pridelavo vina, železne rešetke z oken, vozove ali samo kolesa, drugo orodje, celo opeko s strehe. Ko so vse prodali in tisti, ki niso imeli ničesar, so bili prisiljeni oditi med berače ali krasti. Tisti, ki jih je bilo preveč sram za prvo in ki niso imeli volje za drugo, so morali trpeti najhujšo lakoto in so bili izpostavljeni najhujši smrti. Zagotovo so bili tudi takšni primeri /.../ Smrt zaradi lakote ni bila takšna kot pri grofu Ugoliniju, ki ni dobil nič hrane. Tukajšnji ljudje so dobili nekaj hrane, a ne v zadostnih količinah, zato so padli v šibkost in so umrli brez drugih simptomov. V teh žalostih okoliščinah se je pričel mesec maj. Vse je začelo oživljati, kar je vse navdalo z upanjem za prihodnost. Samo revni lačni niso mogli pomiriti svojih želodcev, zato so začeli kuhati užitne rastlinice, ki so začele rasti, a jih je bilo premalo za vse /.../«"

Vir: Čeč, D. (2017). Gospodarska in družbena kriza zaradi izbruha vulkana Tambora v Indoneziji aprila 1815. Zgodovina v šoli, 25, št. 1, str. 8–9. URL: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-1XUV685I/d6966eae-2f09-4424-87c9-ccc51caa0bbe/PDF> (Dostop: 28. 10. 2024).

Kako je zdravnik opisal življenje kmečkega prebivalstva na Vipavskem v prvi polovici 19. stoletja (primer leto 1817)? Iz njegovega poročila razberi, katera je bila najpomembnejša gospodarska panoga na Vipavskem.

Predviden odgovor: Ljudje so bili oslabljeni in so umirali zaradi šibkosti in zaradi bolezni, revnim kmetom so pošle vse zaloge hrane, širila se je lakota.

Najpomembnejša gospodarska panoga je bilo vinogradništvo.

Kateri neobičajen vremenski pojav je po mnenju pisca kriv za slabe razmere med kmečkim prebivalstvom?

Predviden odgovor: V Vipavski dolini je še aprila ležal sneg.

Iz vira razberi, kako pisec opisuje, da so kmetje reševali svojo stisko.

Predviden odgovor: Po pomoč so se obrnili k bogatejšim kmetom, želeli so prodati zaloge vina, prodali so vse premoženje, postali so berači, kradli so, spomladi so kuhali užitne rastline in rastline, namenjene živalim.

Špela Frantar

VIR A: Izbruh vulkana Tambora

»Ameriški časopisi prinašajo izvlečke o potresu. Če njihova pripovedovanja držijo, izbruh prekaša vse izbruhe Etne in Vezuva.

»Novi Vezuv«

Pismo iz Batavije iz 29. 5. nam sporoča sledeče: imeli smo najbolj grozljiv izbruh gore Tamboro, ki se je zgodil kjerkoli na zemlji. Ta gora leži na otoku Sumbawa in je od Batavije oddaljena nič manj kot 350 angleških milj. Izbruh smo tukaj opazili, do nas je prineslo pepel. V Macassarju je bilo še dolgo po sončnem vzhodu temno, v Saurabagi pa je bilo opoldne komaj toliko svetlo, da se je videlo par sežnjevi okoli sebe. Macassari, ki je 250 angleških milj oddaljen od Sumbawe, je prekrilo 1,5 cole prahu. Kapitan Fenn na ladji Dispurch in kapitan Entwell z ladjo Benares, ki sta po izbruhu obiskala otok, pripovedujeta, da je pristanišče popolnoma spremenjeno, da je v morju več milj okoli otoka plavalo toliko debel in kamenja, da so ladje komaj plule. Kapitanu Entwellu so pripovedovali o vasi, ki je potopljena pod morsko gladino. Veliko ljudi je umrlo in drugi dnevno umirjajo. Letina riža je na večini otoka uničena.«

(Wiener Zeitung, 9. 12. 1816, Laibacher Wochenblatt zum Nutzen und Vergnügen, 5. 1. 1817.)

Vir A: Čeč, D. (2017). Gospodarska in družbena kriza zaradi izbruha vulkana Tambora v Indoneziji aprila 1815. Zgodovina v šoli, 25, št. 1, str. 5. URL: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1XUV685I> (Dostop: 27. 10. 2024).

VIR B: Izbruh vulkana Vezuv

Drugo pismo Plinija mlajšega (prevod Š. F.)

»Oblak se je kmalu zatem spustil in prekril morje ter pred očmi zakril Capri in Capo Misenum. Mati me je rotila, naj jo zapustim in pobegnem, kolikor morem, vendar sem jo vzel in jo prisilil, da pohiti z menoj. Pepel je zdaj že padal, a ne prav gosto. Nato sem se obrnil in zagledal debel črn oblak, ki se je za nami premikal nad zemljo kot poplava.

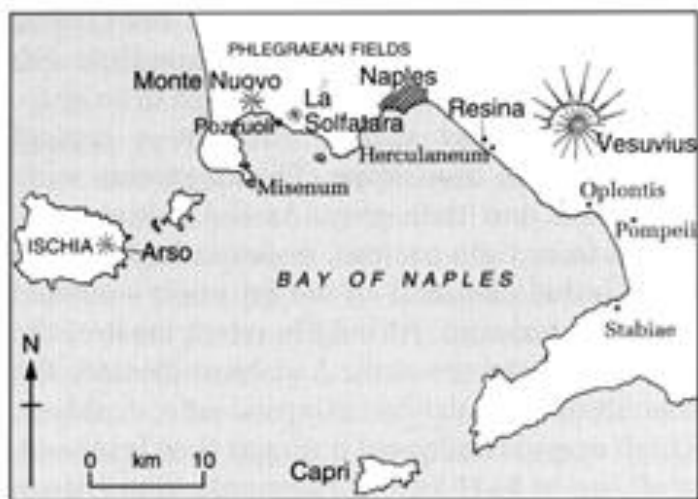
»Zapustimo cesto, dokler še vidimo,« sem rekel, »ali pa nas bo množica podrla in poteptala«. Komaj sva se usedla k počitku, že se je nad naju razgrnila tema. Toda to ni bila tema brezmesecne ali oblačne noči, ampak je bilo tako, kot da bi svetilke ugasnile v popolnoma zaprti sobi.

Slišali smo kričanje žensk, jok otrok in kričanje moških. Nekateri so klicali starše, otroke ali žene in jih skušali prepoznati po glasu. Nekateri ljudje so se tako bali smrti, da so dejansko molili za smrt. Mnogi so prosili za pomoč bogove, še več pa si je predstavljalo, da bogov ni več in da je na svet padla zadnja večna noč. Bili so tudi tisti, ki so povečali naše resnične nevarnosti z izmišljevanjem izmišljenih nevarnosti. Nekateri so trdili, da se je del Misenuma zrušil ali da drugi del gori. Bilo je neresnično, a vedno so lahko našli nekoga, ki bi jim verjel.«

Vir B: The A.D. 79 Eruption at Mt. Vesuvius. URL:

<https://igppweb.ucsd.edu/~gabi/sio15/lectures/volcanoes/pliny.html> (Dostop: 27. 10. 2024).

Vir C: Lega vulkana Vezuv

Vir C: The A.D. 79 Eruption at Mt. Vesuvius. URL:

<https://igppweb.ucsd.edu/~gabi/sio15/lectures/volcanoes/pliny.html> (Dostop: 27. 10. 2024).

Vir D: Lega vulkana Tambora

Vir D: URL: <https://galleryz.online/mount-tamb-1693621051811744/> (Dostop: 27. 10. 2024).

Kateri naravni pojav opisujeta vir A in vir B?

Odgovor: Izbruh vulkana.

Ob zemljevidu (vir C in D) ugotovi lokaciji obeh vulkanov in ju primerjaj. Ali najdeš kakšno podobnost (pomagaj si z znanjem geografije)? Ali obstajajo kakšne razlike glede na bližino poseljenih mest?

Odgovor:

Podobnost: oba vulkana sta v vulkansko aktivnih območjih, kjer so tektonske plošče v stiku, prav tako sta v neposredni bližini morja.

Vezuv je v neposredni bližini naseljenih mest (Pompeji in Herkulanej). Tambora je na bolj izolirani lokaciji, vendar je zaradi obsega izbruha prizadel širše območje in vplival na globalno podnebje.

Kako so prebivalci v viru A (Tambora) in viru B (Vezuv) doživljali to naravno katastrofo?

Odgovor:

Vezuv: Plinij mlajši opisuje paniko, strah pred temo in obup prebivalcev, ki so bežali pred pepelom in žarečimi kamni.

Tambora: Pismo opisuje, da so prebivalci izkusili podobno paniko in trpeli zaradi zadušljivega pepela, vendar so se posledice širile na veliko širše območje (350 milj oddaljena Batavija).

Dodatne naloge:

S pomočjo spleta razišči, kakšne so bile kratkoročne in dolgoročne posledice izbruhov v vsakem primeru in odgovori na spodnji vprašnji.

Kakšne so bile fizične posledice izbruha v obeh virih? Kakšen vpliv je imel pepel na okolico?

Zakaj se je izbruh vulkana Tambora razlikoval po obsegu posledic od izbruha Vezuva?

S sošolcem pripravita časovni trak izbruha vulkana Vezuv in /ali vulkana Tambora.

SEZNAM AVTORJEV/AVTORIC

Aleksandro Burra
Ana Ravbar
Anastazija Makorič Bevčar
Andrejka Repič
Anka Lipicer
Blanka Mladkovič
Damjan Perš
Damjana Ivan
Darja Emeršič
Darja Gorup
Daša Golavšek Kohne
Eva Ravbar
Eva Ševerkar
Gal Pavliha
Goran Matešič
Irena Paradžik Kovačič
Ivan Cepanec
Janja Bec
Janja Zupan
Katarina Bittner Gerželj
Katja Žibert
Klavdija Kos Fijolič
Kristina Pečecnik
Kristina Vrtovec Repič
Lucija Prihavec Mahorčič
Manca Rožman
Marina Katalenić Hočevvar

Miha Osredkar
Nina Lončar
Patricija Haler
Petra Štampfl
Polona Krkoč
Polona Sodnik
Saša Perović
Simona Pavlič Pirh
Špela Frantar
Tamara Kolarič
Tina Hrastar
Tomaž Komel
Uroš Herman
Urša Brinovec
Vanja Likar
Vlasta Pečelin

Naslov: Prispevki k didaktiki zgodovine, Posebna številka

Letnik XXII, št. 4

ISSN: 1581-8721 (ELEKTRONSKA VERZIJA)

Strokovni pregled: Danijela Trškan

Jezikovni pregled: Aleksandra Repe

Oblikovalka: Danijela Trškan

Urednica: Danijela Trškan

Copyright © Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete UL

Ljubljana

2024